

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Fenomén rozvodu z pohledu sociální práce

Bakalářská práce

Jméno autora: Pavlína Kašparová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Zadání bakalářské práce

Autor:	Pavλίna Kašparová
Studijní program:	Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název závěrečné práce:	Fenomén rozvodu z pohledu sociální práce
Název závěrečné práce v AJ:	Divorce Phenomenon from the Perspective of the Social Work

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat problematikou možností sociální práce s rodinami v rozvodovém či porozvodovém řízení. Hlavním cílem bakalářské práce je popsat problematiku sociální práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení a popsat průběh práce s rodinou z pohledu sociálního pracovníka v různých typech výkonu sociální práce. V empirické části práce bude využita kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru.

Garantující pracoviště:	Oddělení sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: Mgr. David Pospíšil

Datum zadání závěrečné práce: 4. 12. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny.

V Dašicích dne 21. března 2016

Pavλίna Kašparová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Zuzaně Truhlářové, Ph.D. za cenné rady a metodické vedení práce, rovněž tak všem informantům za jejich čas a ochotu ke spolupráci.

Abstrakt

KAŠPAROVÁ, Pavlína. *Fenomén rozvodu z pohledu sociální práce*. Hradec Králové, 2016. 64 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku rozvodu z pohledu sociální práce. Cílem této práce je popsat problematiku sociální práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení a popsat průběh práce s rodinou z pohledu sociálního pracovníka v různých typech výkonu sociální práce.

Teoretická část se zaměřuje na popsání základních pojmů spojených s rozvodem manželství a výkonem sociální práce. Budou zde zpracovány informace, které jsem čerpala z odborné literatury. Ve výzkumné části práce bude využita kvalitativní strategie a jako výzkumná technika budou zvoleny polostrukturované rozhovory.

Klíčová slova

rozvod, sociální pracovník, rodina, orgán sociálně-právní ochrany dětí

Abstract

KAŠPAROVÁ Pavlína. *The phenomenon of divorce from the perspective of social work*. Hradec Kralove, 2016. 64 p. Bachelor thesis. University of Hradec Kralove, Institute of Social Work. Supervisor: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

This thesis is focused on divorce from the perspective of social work. The aim of this paper is to describe the problems of working with families in divorce and post-divorce proceedings and describe the process of working with the family from the perspective of social workers in different types of social work.

The theoretical part focuses on describing the basic concepts related to marriage, divorce and social work. They are processed by the information that I gathered from the literature. In the research part of the work will be used as a qualitative research strategy and technique will be selected semi-structured interviews.

Keywords

divorce, social worker, family, authority child protection

Obsah

Úvod	10
1 Rodina a manželství	12
1.1 Rodina.....	12
1.2 Manželství	13
2 Rozvod manželství z pohledu sociální práce.....	14
2.1 Stádia rozvodu	15
2.1.1 Opatrovnické řízení	15
2.1.2 Rozvodové řízení.....	17
2.1.3 Vypořádání společného jmění manželů.....	19
2.1.4 Výživné rozvedeného manžela.....	19
2.2 Demografický pohled na rozvod	20
3 Sociální práce s rodinou v rozvodu	23
3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	23
3.2 Občanské poradny	24
3.3 Rodinná mediace	25
3.4 Manželské a rodinné poradny.....	27
3.5 Asistovaný styk rodičů s dětmi.....	28
3.6 Krizové centrum	29
4 Shrnutí teoretické části	31
5 Metodologie výzkumného šetření	32
5.1 Formulace výzkumných cílů	32
5.2 Metody výzkumného šetření	34
5.3 Polostrukturovaný rozhovor	35
5.4 Výzkumný vzorek a lokalita.....	36
5.5 Popis průběhu sběru dat.....	36

5.6 Rizika výzkumu	38
6 Interpretace výzkumných otázek	39
6.1 Dílčí výzkumná otázka 1	39
6.2 Dílčí výzkumná otázka 2	43
6.3 Dílčí výzkumná otázka 3	46
Závěrečné výzkumné shrnutí a doporučení do praxe	48
Závěr	50
Seznam tabulek	52
Seznam použité literatury	53
Seznam příloh	56

Úvod

Při volbě tématu jsem se zaměřila na problematiku rozvodu v souvislosti s výkonem sociální práce. Toto téma jsem si vybrala především z toho důvodu, že jsem byla na odborné praxi na odboru sociálně-právní ochrany dětí, kde jsem byla přítomna u několika jednání v rámci opatrovnického řízení a velmi mě toto téma zaujalo, a to nejen z toho důvodu, že každý případ, každá rodina, je individuální. Po dobu studia mě také velmi oslovila problematika rodinného práva. Chtěla jsem se tedy zaměřit na to, jaké možnosti má rodina, která prochází rozvodem, v oblasti sociální práce.

Když se v dnešní době hovoří o rozvodovosti, zpravidla převládá ta odpověď, že rozvodovost roste. Při bližším zkoumání tomu zdaleka tak není. Souvisí to především s tím, že klesá počet uzavřených manželství a s tím samozřejmě souvisí i nižší rozvodovost než v letech minulých.

Hlavním cílem této bakalářské práce je popsat problematiku sociální práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení a popsat průběh práce s rodinou z pohledu sociálního pracovníka v různých typech výkonu sociální práce.

Teoretickou část rozdělím na 3 kapitoly. První kapitola s názvem Rodina a manželství se bude zabývat definicí rodiny a manželství. Druhá kapitola, Rozvod manželství z pohledu sociální práce, se zaměřuje na popis jednotlivých stádií rozvodového procesu, které můžeme považovat za to, co by sociální pracovník měl znát. Nechybí zde ani podkapitola s demografickými údaji o rozvodovosti. Třetí kapitola s názvem Sociální práce s rodinou v rozvodu, popisuje spektrum možností a služeb, které může rodina v rozvodu v rámci sociální práce podle mne využít. Je zde popsán orgán sociálně-právní ochrany dětí, občanské poradny, manželská a rodinná poradna, mediace, krizové centrum a asistovaný styk rodičů s dětmi.

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jak probíhá práce s rodinou z pohledu sociálního pracovníka v různých typech výkonu sociální práce. Tento hlavní cíl jsem nadále rozdělila na tři dílčí výzkumné otázky. První výzkumná otázka zní, jaká je role a kompetence sociálního pracovníka pracujícího s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení. Druhá dílčí výzkumná otázka se zabývá tím, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení. Třetí dílčí výzkumná otázka je

zaměřená na to, jaké nejčastější problémy se vyskytují při práci s rodinou, která řeší rozvod.

V praktické části bakalářské práce se zaměřím na vybranou metodu a techniku, kterou jsem zvolila. Získané informace budu zpracovávat za pomoci kvalitativní metody a data budu získávat od informantů pomocí polostrukturovaného rozhovoru. V této části budu též popisovat průběh výzkumného šetření. Součástí praktické části bude i interpretace získaných informací.

1 Rodina a manželství

Můžeme říci, že na počátku každého rozvodu je manželství, rodina. Na začátek proto definuji pojem rodina, manželství, podmínky uzavření manželství a také za jakých podmínek je možné manželství ukončit.

1.1 Rodina

V současné době existuje mnoho charakteristik a definic pro pojem rodina. Na rodinu můžeme nahlížet z pohledu sociálního, právního, ekonomického apod.

Rodinu můžeme charakterizovat jako sociální skupinu, která prošla a prochází vlastním vývojem a to v souladu s kulturními, společenskými a politickými změnami. (Kraus, 2015)

Autor dále uvádí, že prostředí rodiny je jedním z nejdůležitějších činitelů v oblasti vývoje či socializace jedince a rodina tak patří mezi nejdůležitější sociální skupinu, ve které jedinec žije a měl by uspokojovat své základní potřeby.

Sovová a Císařová (2015) uvádějí, že při charakterizaci rodiny vycházíme z různých oborů společenských věd a můžeme tak hledat společný základ. Převážná většina těchto teorií vychází z toho, že rodina je skupina lidí, které spojují příbuzenské vztahy, blízké vztahy a sdílejí společný prostor a určitou intimitu, včetně reprodukce a sexuálního života. Z pohledu právního můžeme rodinu a osoby, které jsou si navzájem blízké, vymezit dle toho, jestli se jedná o normu veřejného nebo soukromého práva, liší se tedy podle toho, v jakém kontextu ji definujeme. V judikatuře poté nejčastěji najdeme vymezení toho, co je rodina, jaké jsou vzájemné vztahy členů a zda-li jde o specifické společenství.

Matoušek a Pazlarová (2014) se shodují na tom, že v současné době můžeme spíše než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí, kdy jádrem tohoto soužití je citová vazba mezi dospělými, kteří spolu žijí. Tato vazba, která je stále prověřovaná a sledovaná a velmi podporovaná různými způsoby komunikace a ritualizovanými událostmi ovšem nedokáže předejít emocionálnímu vyhocení ze strany jednoho z partnerů a tak ani sňatek, ať už civilní či církevní, negarantuje trvalé soužití.

1.2 Manželství

Manželství můžeme definovat jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 655)

Novotný (2014) uvádí, že na první pohled se povinnosti uvedené v zákoně mohou jevit jako samozřejmé, že jde o logické a předpokládané vyjádření toho, jak by měly zdravé lidské vztahy fungovat. V každém manželství se tak předpokládá nejenom naplnění zákonných, ekonomických povinností (např. vyživovací povinnosti), ale i povinností morálních, které spočívají ve vyjádření té nejvyšší míry empatie jednoho manžela vůči druhému, vzájemné pochopení a poskytnutí opory v nejtěžších chvílích.

Manželství vzniká uzavřením civilního nebo církevního sňatku, který je ovšem přípustný jen v případě některých církví a náboženských společností. Vstup do manželství je doprovázen řadou podmínek, kterými jsou souhlasné prohlášení snoubenců při obřadu sňatečném, při církevním sňatku snoubenci svoji vůli uzavřít manželství nesdělují oddávajícím, ale svatební slib si sdělují navzájem. Dále snoubenci musí vyřešit to, zda budou mít společné příjmení nebo jestli si každý ponechá příjmení dosavadní. V tomto případě ovšem musí prohlásit, jaké bude příjmení jejich společných dětí. Manželství se uzavírá za přítomnosti dvou svědků a mohou ho uzavřít lidé plně svéprávní. Ten, kdo nenabyl plné svéprávnosti pro nedostatek věku, ale zároveň překročil hranici šestnácti let věku, tomu může soud uzavření manželství povolit. Manželství nemohou uzavřít sourozenci, předek s potomkem, osoba, která již žije v manželství nebo v registrovaném partnerství nebo dítě a osoba, které bylo svěřeno do péče (např. pěstoun nebo poručník). (Eliáš, 2013)

Snoubenci musí potvrdit, že jim nejsou známy překážky uzavření manželství, znají svůj zdravotní stav a zvážili otázky ohledně rodinného života po svatbě a uspořádání majetku.

V českém právním systému může manželství zaniknout pouze na základě zákonem stanovených podmínek, kterými jsou smrt jednoho z manželů, prohlášení manžela za mrtvého a rozvod manželství. (Sovová, Císařová, 2015)

2 Rozvod manželství z pohledu sociální práce

V následující kapitole se zaměřím na rozvod, především na jednotlivá stadia rozvodu, kterými jsou opatrovnické řízení, rozvodové řízení, kde vymezím především rozdíl mezi sporným a nesporným rozvodem, a vypořádání společného jmění manželů a výživné rozvedeného manžela. Tato kapitola obsahuje také podkapitolu, která se věnuje demografickým údajům o rozvodovosti v České republice.

„Myšlenka na rozvod přepadne během manželství alespoň někdy asi téměř každého. Od první myšlenky k reálnému úmyslu a nakonec k realizaci bývá naštěstí zpravidla velmi dlouhá cesta.“ (Šmolka, Mach, 2008, s. 94)

Smith (2004) tvrdí, že manželství uzavíraná v dnešní době počítají s tím, že jej lze snadno ukončit. Neplatí tedy fakt, že rozvod je společensky nepřijatelný.

Rozvod není řešení, ke kterému manželé dospějí ihned, často se k tomu kroku schyluje měsíce až roky, dochází k pokusu o zachování manželství všemožnými způsoby zpočátku ze strany obou manželů, později jde většinou o snahu pouze jednoho z nich. Známe ale také případy, kdy se manželé na rozvodu dohodnou oba. Nejde tedy o rozhodnutí okamžité. Rozvod si každý z manželů připouští v jiné časové době. Existují určité fáze, které samotnému rozvodu předcházejí. Matějček a Dytrych (2002) hovoří o třech stádiích:

1. manželský (rodinný) nesoulad - je zde evidentní snížená schopnost partnerů na cestě se shodnout na vhodných kompromisech a při řešení sporů více či méně závažných. Tento nesoulad je poměrně běžnou součástí všech manželství a zřídka kdy vyvolá manželský rozvrat.

2. manželský (rodinný) rozvrat - jde o výraznější narušení některých základních rodinných funkcí (ekonomické, výchovné, emoční); z časového hlediska může jít o rozvrat akutní či dlouhodobý. V určitých fázích může tento rozvrat přejít až k samotnému rozvodu.

3. rozvod - je považován za krajní řešení v procesu manželského rozvratu. Na rozdíl od předchozího stadia je rozvod deklarován návrhem na rozvod, rozvodovým řízením a vstupem úředních institucí do života rodiny (právníci, soudy, oddělení péče o dítě aj.).

Ve všech výše jmenovaných stádiích se jen ojediněle může stát, že by jeden z manželů nestrádal, ať už citově či jinak. Za zcela jistý fakt ovšem můžeme považovat to, že rozvratem rodiny či rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, bez ohledu na věk dítěte.

2.1 Stádia rozvodu

Každý rozvodový proces má určitá stadia, která jsou přítomna při každém takovémto procesu. Jsou jimi rozvodové řízení, opatrovnické řízení, výživné rozvedeného manžela a vypořádání společného jmění manželů. Ne v každém manželství ovšem jsou nezletilé děti, proto je stádium opatrovnického řízení ne vždy přítomné. Já budu vycházet a pracovat s tím předpokladem, že v rodině děti jsou a opatrovnické řízení je tedy součástí výše jmenovaných stádií. Budu se držet tohoto rozdělení, ovšem začnu nejdříve s opatrovnickým řízením, neboť tomu předchází samotné řízení o rozvodu a až poté přichází na řadu stádia následující.

2.1.1 Opatrovnické řízení

Při opatrovnickém řízení se rozhoduje, v jakých poměrech budou děti po rozvodu žít. Toto rozhodování je pro rodiče velmi zásadní, protože soud upravuje práva a povinnosti k dítěti na dobu do a po rozvodu a určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak se bude podílet na příspěvku na jeho obživu. Pro rodiče je tak toto řízení nejenom zásadní, ale velmi často bolestivým a nejčastěji se zde jako následky rozvratu manželství objevují negativní emoce, které velmi často přenášejí na děti. (Dvořáková Závodská a kol., 2002)

V souvislosti s rozvodem rodičů mohou být děti postaveny do určitých nežádoucích rolí:

- role prostředníka mezi rodiči,
- role důvěrníka jednoho nebo obou rodičů,
- role hendikepovaného (hendikep dítěte má mít za následek přivolání rodiče, který odešel zpět do rodiny nebo má upozornit na těžkou roli opuštěného rodiče),

- role spolubojovníka (dítě je ve spojení s jedním rodičem a jeho rodinou proti druhému rodiči),
- role zpravodaje (dítě informuje jednoho z rodičů o životě druhého rodiče, např. nový partner),
- role rozmazlence (zejména rodičem, který dítě nemá ve své péči),
- role viníka rozvodu.

Jak Matoušek (2015) uvádí, dítě může být obsazováno dospělými do několika rolí současně.

Francová a Dvořáková Závodská (2014) uvádějí, že děti to mají v rozvodových a porozvodových situacích, až na výjimky, velmi obtížné, protože jsou svědky hádek, domácích výstupů a někdy i fyzického násilí. Negativní emoce rodičů spojené s rozvodem tak mohou těžce poškodit nezletilé dítě. Velmi často se při řízení objevuje snaha jednoho či obou rodičů upozornit na to, že druhý rodič není schopen se o dítě řádně postarat a vychovat ho.

Právě proto situace, kdy oba rodiče jsou schopni se dohodnout na právech a povinnostech k dětem, je velmi vítaná, takovou dohodu ovšem musí schválit soud a přezkoumá, zda je v souladu se zájmy dítěte.

Ne všichni rodiče jsou ovšem schopni se dohodnout. V tomto případě pak nastupuje soud, který svým rozhodnutím upraví práva a povinnosti k dítěti na dobu do a po rozvodu a určí, komu bude dítě svěřeno do péče a určí výši výživného, kterým budou rodiče přispívat na výživu dítěte.

Soud pak při svém rozhodování bere v potaz hlediska, stanovená občanským zákoníkem. Mezi tyto hlediska pak patří:

1. zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, vlohy a schopnosti, vývojové možnosti se zřetelem na životní poměry rodičů,
2. dbá na to, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a na poskytnutí pravidelných informací tomu rodičovi, kterému dítě nebude svěřeno do péče,

3. soud přihlédne k zázemí a citové orientaci dítěte, k výchovným schopnostem rodiče a schopnosti dohodnout se s rodičem druhým,
4. soud přihlíží na stabilitu budoucího výchovného prostředí,
5. citové vazby dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné,
6. hmotné zabezpečení a bytové poměry.

Soud tak dbá na zajištění co nejpríznivějších podmínek pro zdárný vývoj dítěte, včetně upevňování a utváření vztahů mezi dítětem a oběma rodiči a má na zřeteli zachování citových vazeb dítěte k sourozencům, prarodičům atd., protože tyto citové vazby bývají pro dítě velmi pozitivní. (Francová, Dvořáková Závodská, 2014)

Podle mého názoru je důležitá a velmi podstatná ta skutečnost, že soud by měl brát v úvahu také přání samotného dítěte.

Způsoby svěření dítěte do výchovy na dobu po rozvodu

Soud, v řízení dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ještě před samotným výrokem o rozvodu rodičů určí, jak bude každý z rodičů pečovat o dítě a to především v zájmu dítěte. Soud pak může rozhodnout buď tak, že dítě svěří do výlučné péče jednoho z rodičů nebo určí střídavou nebo společnou péči oběma rodiči. Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů patří mezi nejčastější formu úpravy výchovných poměrů dětí. (Francová, Dvořáková Závodská, 2014) V mnoha případech a také v podvědomí veřejnosti je tou osobou, do jejíž péče je dítě svěreno, míněna matka, ale v současné době můžeme vidět velkou iniciativu ze strany otců. Myslím si, že v poslední době se v praxi začíná uplatňovat institut střídavé péče, kdy dítě je například na týden u matky a týden u otce.

2.1.2 Rozvodové řízení

Aby mohlo být manželství rozvedeno, musí být v první řadě splněna zásadní podmínka, která je potřeba k tomu, aby soud manželství úspěšně rozvedl. Touto podmínkou je, že soužití manželů je „*hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*“ (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 755)

Nesporný rozvod

Podle Občanského zákoníku a dalších souvisejících předpisů se připouští rozvod, na kterém se oba manželé dohodnou. Tento rozvod, často označovaný jako rozvod nesporný, je založen na dohodě, kterou si manželé předem vyřeší majetkové záležitosti, bydlení a vyživovací povinnost. Pokud mají manželé děti, je požadována dohoda o výchově a výživě nezletilých dětí, kterou jim předem schválí opatrovnický soud. Všechny tyto dohody jsou vyžadovány v písemné formě s ověřenými podpisy. Poté, obvykle společně, manželé podají návrh na rozvod. Při dohodnutém rozvodu soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a zabývá se pouze splněním podmínek stanovených v zákoně. Mezi tyto podmínky patří zmíněné dohody, to, zda manželství trvá nejméně jeden rok a manželé spolu trvale nežijí alespoň 6 měsíců. (Sovová, Císařová, 2015)

Zvolit cestu nesporného rozvodu je založena především na snaze a spolupráci obou manželů, manželé se tak ať už na začátku či během řízení snaží dohodnout na podmínkách, které vyhovují oběma stranám. Bohužel ne vždy tomu tak je.

Sporný rozvod

Pro tuto možnost je zde rozvod sporný. Ten tedy nastupuje v případech, kdy manželé nejsou schopni dohodnout se na podmínkách rozvodu a manželství trvá kratší dobu než jeden rok. Jeden z manželů je potom navrhovatel rozvodu. Úlohou soudu je posoudit příčiny rozvratu manželství a ověření té skutečnosti, jestli je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Během řízení o sporném rozvodu upravuje z moci úřední soud pouze poměry nezletilých dětí. O majetku, který je ve společném jmění manželů, soud nerozhoduje. Existují ale také možnosti, kvůli kterým soud manželství nerozvede, a to pokud by manželovi, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel, vznikla rozvodem zvlášť závažná újma a mimořádné okolnosti jsou ku prospěchu zachování manželství. (Sovová, Císařová, 2015)

Francová a Dvořáková Závodská (2014) dále uvádějí, že manželství nemůže být rozvedeno, mají-li manželé nezletilé děti a rozvod by byl v rozporu se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody (např. zdravotními) a tento zájem je potvrzen

opatrovníkem dítěte, kterého stanoví soud. Manželství také nezle rozvést, dokud rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu nenabude právní moci.

2.1.3 Vypořádání společného jmění manželů

„To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů.“ (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 708, odst.1)

Společně se zánikem manželství zaniká také společné jmění manželů, proto je nutné vypořádat společná práva a povinnosti manželů.

Manželé mohou před zánikem manželství nebo po něm uzavřít dohodu o rozdělení společného jmění manželů. Zákonem nejsou ustanovena žádná omezení, manželé se dohodnou na rozdělení majetku. V případě, že se manželé takto nedohodnou, rozhoduje o vypořádání majetku soud. Platí to, že podíly manželů na majetku jsou shodné, soud však bere v potaz to, jak se který z manželů zasloužil o vytvoření společného jmění, jak a kdo se z manželů staral o děti a domácnost a přihlédne k potřebám nezaopatřených dětí. Jestliže jeden z manželů přinesl s sebou něco ze svého majetku do společného, musí mu to být vráceno. Pokud manželé u soudu nedosáhnou dohody o rozdělení majetku nebo nebude podána žaloba o vypořádání společného jmění, nastupuje fikce vypořádání. Na základě této fikce platí, že nemovitosti budou považovány za podílové spoluvlastnictví obou manželů, tudíž budou jejich podíly stejné. Movité věci, až na výjimky, budou rozděleny podle toho, kdo je užívá. Ostatní práva a povinnosti náleží oběma manželům a jejich podíly jsou stejné. (Ševčík, 2014)

2.1.4 Výživné rozvedeného manžela

Jak je uvedeno výše, rozvod se dotýká mnoha oblastí, finanční je jednou z nich. Proto se také může stát, že jednomu z rozvedených manželů nestačí jeho příjmy na pokrytí svých výdajů. Pro tyto případy je Občanským zákoníkem upraveno výživné rozvedeného manžela, ovšem musí dojít ke splnění určitých podmínek. Francová a Dvořáková Závodská (2014) popisují tyto podmínky pro úspěšné uplatnění nároku na výživné:

1. rozvedený manžel není schopen se sám živit a tato neschopnost má původ v manželství nebo v souvislosti s ní,
2. bývalý manžel je schopný přispívat potřebnému bývalému manželovi na přiměřenou obživu a to s ohledem na zdravotní stav nebo věk,
3. vyživovací povinnost bývalého manžela je bez časového omezení,
4. soud při rozhodování o výživném bere v potaz především to, jak dlouho manželství trvalo a jak dlouho je rozvedeno a zda si rozvedený manžel neopatřil zaměstnání a mohl, zda si při hospodaření se svým vlastním majetkem mohl potřeby sám zajistit, jestli se za dobu trvání manželství podílel na péči o společnou domácnost a také jestli se vůči bývalému manželovi nebo jemu osobě blízké nedopustil trestného činu nebo podobného závažného důvodu,
5. při rozhodování o rozsahu vyživovací povinnosti a jejím způsobu je možné uzavřít dohodu,
6. nárok na výživné zaniká, jestliže oprávněný uzavře nový sňatek anebo povinný zemře.

Občanský zákoník upravuje také zvláštní variantu výživného rozvedeného manžela, kdy výše výživného druhého manžela může být stanovena až do výše vyživovací povinnosti manžela za trvání manželství, tedy do stejné životní úrovně. Výživné náleží tomu manželovi, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. Toto právo na výživné ovšem platí pouze po dobu tří let od právní moci rozsudku o manželství.

2.2 Demografický pohled na rozvod

Všeobecně panuje názor, že rozvodovost v posledních letech stoupá. Ovšem při detailnějším prostudování to není zcela pravda. Rozvodovost naopak klesá, ale to je dáno tím, že se snižuje i míra sňatečnosti, proto můžeme říci, že intenzita rozvodovosti se takřka nemění.

V evropských zemích rozvodovost spolu s dalšími aspekty rodinného chování tvoří komplex, který je velmi ovlivněn náboženstvím dané země. V Evropě můžeme o zemích s vysokou mírou rozvodovosti mluvit například o skandinávských zemích, Velké Británii nebo Německu. Naopak mezi země s nízkou mírou rozvodovosti patří

Španělsko, Itálie a další země katolického jihu. Českou republiku můžeme jednoznačně zařadit do skupiny první, patří k zemím s velkou úrovní rozvodovosti a velmi často se tak ocitá na prvním místě v intenzitě rozvodovosti. U nás, podobně jako jinde v Evropě, prošla rozvodovost ve 20. století zřetelným vývojem. Během období první československé republiky úhrnná rozvodovost kolísala mezi 5 - 8 procenty. V druhé půlce 20. století pak dochází k největšímu nárůstu počtu rozvodů. V 50. letech se v České republice rozvedlo přibližně 10 000 manželství, v roce 1990 je to v absolutních počtech trojnásobek. (Fučík, 2013)

Autor dále uvádí, že v oblasti rozvodovosti můžeme hovořit o třech dlouhodobých trendech, v časovém horizontu tří staletí, která v kratším časovém měřítku můžeme najít i v České republice. Mezi první trend můžeme zařadit legislativu a stále větší toleranci veřejnosti vůči rozvodům, vytváří se pojetí, ve kterém se při rozvodu nehledá viník. Druhý trend je ten, že ženy jsou ty, které častěji podávají žádost o rozvod. Posledním trendem je to, že rozvod je ve veřejném diskurzu vnímán jako kontroverzní téma a řadu let je tak spojován s krizí a dokonce se zánikem rodiny, ačkoliv jde o dlouhodobý vývoj a došlo ke změnám v pohledu na partnerské vztahy.

Podle dat Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v České republice v roce 2014 evidováno 26,8 tisíce rozvodů manželství, což je oproti roku 2013 o 1,1 tisíce méně. V roce 2014 se s celkovým počtem rozvodů snížil i počet rozvodů s nezletilými dětmi a celkový počet nezletilých dětí při rozvodu. Soudy ČR právně stvrdily rozpad manželství rodičům 23 119 nezletilých dětí (o 1,2 tisíce méně než v roce 2013). (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2014)

Mezi nejčastější příčiny rozvodu manželství, bývají v posledních desetiletích, zařazovány tyto důvody:

- rozdílné názory na trávení volného času a nedostatek společných zájmů,
- neshody ohledně rozdělení domácích prací, finančního hospodaření rodiny,
- mimomanželský vztah (ze strany manžela, vlastní),
- nespokojenost v intimním soužití,
- netolerantní partner,
- agresivní a hrubé jednání partnera, žárlivost,

- neshody v oblasti výchovy dětí,
- charakterové vady partnera,
- závislost (např. na alkoholu),
- nemožnost partnera mít děti.

(Novák, 2012)

3 Sociální práce s rodinou v rozvodu

Nejdříve vymezím pojem sociální práce. Dle Matouška (2003, s. 13) je sociální práce „*společenskovědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů*“.

Sociální práce s rodinou v rozvodu má určitá specifika. V následující kapitole se proto zaměřím na charakteristiku orgánu sociálně-právní ochrany dětí, občanské poradny, rodinné mediace, manželské a rodinné poradny, asistovaného styku rodičů s dítětem a na krizového centra. Podle mého názoru se rodina, která řeší rozvod či porozvodovou situaci, setkává a obrací právě na předem jmenované.

3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je podstatným článkem v opatrovnickém řízení. Výkon sociálně-právní ochrany je spojován s funkcí kolizního opatrovníka. Jeho význam je důležitý neboť „*nezletilé dítě není nijak chráněno proti rozvodu manželství jeho rodičů, je však třeba je chránit v souvislosti s rozvodem*“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 126)

Jako hlavní úkol orgánů sociálně-právní ochrany dětí je označován ochrana zájmů dítěte. Pravomoci, činnost a postavení orgánů sociálně právní ochrany dětí jsou upraveny zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Z tohoto zákona vyplývá, že podstatou sociálně-právní ochrany je především zájem a blaho dítěte. Jde tedy o činnost, která směřuje k ochraně práv dítěte na příznivý vývoj, řádnou výchovu, k ochraně oprávněných zájmů včetně ochrany jmění a také činnost směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Při rozvodovém řízení se rodiče nezletilého jako jeho zákonní zástupci dostávají do vzájemné kolize, a proto ani jeden z nich nemůže po dobu řízení zastupovat zájmy nezletilého. V tomto případě je proto soudem ustanoven opatrovník, nejčastěji pracovník OSPOD, který je označován jako opatrovník kolizní, neboť důvodem ustanovení je již zmíněná kolize nebo-li možný střet zájmů rodičů. Opatrovník zastupuje zájmy dítěte, a to nestranně. Kolizní opatrovník, na rozdíl od soudu, má větší šanci proniknout do podstaty případu, proto můžeme říci, že stanovisko kolizního opatrovníka má pro soud velký význam. (Průchová, Novák, 2007)

Jak uvádí Matoušek (2015), návrh kolizního opatrovníka, který předkládá soudu, by měl být vypracován na základě získaných informací od obou rodičů, dítěte a šetřením v rodině. Dále se může dotázat v mateřské škole, základní škole nebo u dětského lékaře.

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou:

- *obecní úřady,*
- *obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- *krajské úřady,*
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí,*
- *Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (poskytuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině).*

(Špeciánová, 2011, s. 11)

3.2 Občanské poradny

Standardní podobu poradenství můžeme nalézt v občanských poradnách. Hlavním cílem je pomoc občanům, kteří se ocitli v osobní nebo sociální krizi, a postupně je aktivizovat k tomu, aby si danou situaci zvládli sami vyřešit. Napomáhají občanům nacházet přijatelné možnosti seberealizace a sociální integrace, pomáhají posilovat občanskou odpovědnost a uvědomění a rozvíjet schopnosti občanů podílet se na správě svých věcí. Mezi další specifika můžeme zařadit to, že poradna poskytuje rady, informace a pomoc všem, kdo se na ni obrátí, a to zpravidla zdarma. Občanské poradny se nezaměřují pouze na určitý typ problémů, zpravidla jsou otevřené k pomoci všem lidem, kteří se na ně obrátí. (Procházka, 2014)

Venglářová (2008) uvádí, že pro potřeby partnerských problémů se využívá sociální a právní poradenství zejména v těchto následujících oblastech:

- rodina a mezilidské vztahy,
- majetkoprávní vztahy,
- finanční a rozpočtová problematika,
- bydlení,
- pomoc v sociálních problémech (např. sociální dávky),
- pracovněprávní vztahy a zaměstnanost.

Cílovou skupinou občanských poraden jsou především dospělí lidé v obtížné životní situaci. Jde o nezaměstnané, krajně chudé, členy národnostních menšin nebo osamělé matky. (Geisslerová, 2012) Jak uvádí Venglářová (2008), služeb občanského poradenství stále více využívají občané s nadprůměrným vzděláním i s nadprůměrným příjmem.

V poradně pracuje řada zaměstnanců z různých oblastí, kteří poskytují sociálně odborné poradenství, můžeme zde potkat právníky, sociální pracovníky nebo odborníky z pomáhajících profesí.

Jak už je zmíněno, v občanských poradnách řeší různé problémy. Mezi některé problémy, se kterými se na ně můžeme obrátit, potom patří:

- oblast partnerských a rodinných vztahů - řešení rozvodové problematiky, rodičovská práva a vyživovací povinnost, registrované partnerství, problematika pěstounské péče,
- majetkoprávní vztahy a náhrada škody - v poradně je možné řešit závazky vyplývající z vlastnictví, spoluvlastnictví, podílového vlastnictví nebo společného jmění manželů,
- sociální dávky - pracovníci poradny informují o šíři a výši sociálních dávek, např. na mateřské dovolené nebo v sociální nouzi,
- poradenství pro oběti domácího násilí.

(Venglářová, 2008)

Z výše uvedeného je patrné, že občanské poradny poskytují odborné sociální poradenství a zabývají se širokým okruhem záležitostí, se kterými se na ně mohou lidé obracet. Co se týče řešení rozvodové problematiky, nejčastěji řeší pomoc se sepsáním žádosti o rozvod nebo návrhu na svěřením dítěte do péče.

3.3 Rodinná mediace

Co je to mediace? „*Mediace je flexibilní, dobrovolný způsob řešení konfliktů, který využívá třetí neutrální stranu - mediátora - k usnadnění jednání a řešení problému stran.*“ (Scanlon, 1999 in Holá, 2013, s.50)

Mediace v rodinných konfliktech je u nás jednou z nejrozšířenějších oblastí, ve kterých se mediace využívá. Rozlišovat můžeme mezi mediací rodinnou a rozvodovou. Předmětem rodinné mediace je řešení konfliktů vzniklých za dobu trvání vzájemného soužití členů rodiny, např. rodičů, dětí a prarodičů. Mediace rozvodová je metoda, která se uplatňuje v rámci rozvodového řízení. Rozvodová mediace je ovšem u nás vnímaná jako součást rodinné mediace, neboť termín rodinná mediace v sobě zahrnuje všechny oblasti, které souvisejí s rozpadem vztahu rodičů a dalšího fungování. Z výzkumu Rady Evropy o rodinné mediaci vyplývá následující:

- jedná se o relativně novou proceduru řešení konfliktů v rodině a ne všechny státy ji mají k dispozici,
- nejčastěji se využívá v průběhu manželské odluky a rozvodu. Jejím hlavním zájmem je především dosažení dohody o dětech, případně i uspořádání finančních a majetkových záležitostí,
- je zahajována pouze na základě dobrovolnosti,
- je možné, aby účastníci vyhledali nezávislou právní radu,
- uzavření dohody za pomoci mediace můžeme chápat jako něco, co výrazně napomáhá při vytváření a udržování vztahů spolupráce mezi rodiči, kteří se rozcházejí.

(Holá, 2011)

Předmětem rodinné mediace před rozvodem je nejčastěji téma ohledně výchovy dětí, způsobu nakládání s financemi v rodině nebo otázky ohledně trávení volného i společného času. Po rozvodu se řeší způsob kontaktů mezi ostatními členy rodiny, nová úprava majetkových a finančních vztahů, úprava způsobu péče o děti spolu s úpravou práv a povinností při jejich vzdělání nebo výchově. Je důležité zmínit, že kvůli nezletilosti zastupují zájmy dětí jejich rodiče. Velmi často se však stává, že rodiče začnou myslet cíleně pouze na sebe a tak může mediace nabýt specifického rázu. Základní princip mediace ovšem zůstává stejný a tím je spokojenost a nenásilí. (Plamínek, 2013)

Zaujal výzkum, který se zabýval tím, jestli je možné v praxi sociálních pracovníků uplatnit mediační činnost a uvést tak mediaci jako jednu z dovedností sociálního pracovníka. Holá (2013) uvádí, že cílem tohoto výzkumu bylo především nalézt

adekvátní propojení právě mezi mediací a sociální prací. Respondenti byli rozděleni na dvě části - sociální pracovníky ze státní sféry a sociální pracovníky z nestátních neziskových organizací. Jako součást výzkumu je uváděna také analýza přístupu k mediaci ve sféře státní i nestátní. Ze závěrů výzkumu vyplývá, že se sociální pracovníci, ať už ze oblasti státní či nestátní, při své práci setkávají s konflikty klientů a pomáhají jim při jejich řešení a to za užití rozhovorů a dotazování. Tuto práci často označují za poradenství. Sociální pracovníci ze státního sektoru většinou upřednostňují spolupráci dvou institucí, což znamená, že klienty odkážou na organizaci, která provádí mediaci a po ukončení mediační práce se klient zase vrátí zpět a pracovníci s ním opět pracují. Naopak sociální pracovníci z nestátní oblasti dávají přednost poskytování mediace přímo v jejich organizaci a klient tím pádem nemusí navštěvovat více institucí.

Z výzkumu také vyplývá, že oblast rodinné mediace je považována za jednu z nejsložitějších, kvůli komplikovaným a křehkým vztahům, které v rodinách jsou. Závěrem lze říci, že u pracovníků městských úřadů je vhodnější pouze spolupráce s organizací, která mediaci poskytuje a u pracovníků nestátních organizací by bylo vhodnější zařadit mediaci do svého portfolia poskytovaných služeb. Výše uvedený výzkum potvrdil možnost propojení mediace a sociální práce při splnění určitých podmínek a respektování omezení, které z výzkumu vyplynuly.

Rodinou mediací tedy můžeme považovat za rychlý a slušný způsob řešení rodinných sporů mimosoudní cestou, který je veden mediátorem ke smírnému východisku. Výstupem mediace je potom zejména srozumitelná a realizovatelná dohoda, vyjednaná všemi účastníky tohoto procesu a je přijatelná pro obě strany.

3.4 Manželské a rodinné poradny

Vedle poraden občanských existují i poradny manželské a rodinné, které se, jak už je podle názvu patrné, zabývají především rodinou a manželskou problematikou.

Podle Venglářové (2008) se v manželském poradenství pracovníci snaží pomoci svým klientům zvládnout náročné situace v životě, a tak nabízejí značnou míru pochopení a tolerance. Poradenství ovšem neznamená jen dávat rady, v některých případech pomůže neradit vůbec. Poradnu mohou navštěvovat jak páry, tak jednotlivci, zpočátku se velice často setkáváme s tím, že k návštěvě je ochotný pouze jeden z páru a častěji to

bývá žena. Zezačátku proto mohou probíhat individuální konzultace a poté postupně pracovat na návštěvě obou partnerů. Důležité je také uvědomit si to, že poradce za nás nerozhoduje. Můžeme očekávat, že nám řekne odborný názor, zkušenosti nebo zvaží pro a proti, ale nakonec je to vždy klient, který rozhodne.

Mezi základní problémy, se kterými přicházejí klienti do poraden, patří:

- pomoc poradenská a psychoterapeutická v manželství a rodině a předmanželské poradenství,
- řešení rozvodové a porozvodové problematiky, které je vedené především s ohledem na zájmy nezletilých dětí,
- osvětová, výchovná, edukační a publikační činnost,
- pomoc, kterou potřebují osoby osamělé, v životních krizích, dále to jsou rodiny, které zasáhla nezaměstnanost nebo které mají fyzicky, sociálně nebo jinak znevýhodněného člena.

(Novák, 2006)

Poradenské služby jsou dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách bezplatné, důvěrnost všech sdělených údajů je zaručena, klienti mají možnost vystupovat i anonymně. Vedle psychologů je možno se v nich setkat i se sociálními pracovníky, právníky či lékaři (psychiatr, sexuolog...). Návštěva poradny nevyžaduje žádné doporučení, „rodinné poradny“ tak patří mezi tzv. nízkoprahová zařízení. (Šmolka, Mach, 2008, s.17)

Z uskutečněného rozhovoru se sociální pracovníci manželské a rodinné poradny je velmi důležitá poznámka, a to ta, že v rodinných a manželských poradnách nepracují pouze sociální pracovníci, ale také psychologové, terapeuti či speciální pedagogové. Rodina se tak v rámci využití služeb poraden většinou dostává do kontaktu se všemi pracovníky poradny.

3.5 Asistovaný styk rodičů s dětmi

Asistovaný styk rodičů s dětmi se uskutečňuje na základě soudního rozhodnutí nebo na základě dohody rodičů. Rodič má přesně vymezený termín, čas, který stráví s dítětem, stejně jako rozsah asistovaných styků. Dále může být určena osoba, za jejíž přítomnosti se styk realizuje nebo také místo styku. Pro OSPOD jsou nástrojem běžným, který

využívají v případě, kdy se rodiče nemohou dohodnout na tom, zda a za jakých podmínek může být jeden z nich v kontaktu s vlastním dítětem. V České republice ovšem nabízí službu asistovaných kontaktů jen několik neziskových organizací.

Asistence má za cíl především uskutečnit pro dítě co nejpřirozenější, klidný a nezatěžující přechod od jednoho rodiče k druhému a kontakt s ním nebo příbuznými. (Brzobohatý, Nováková, Podešvová in Matoušek, 2015)

Autoři v souvislosti s asistovaným stykem zmiňují nedostatečné ukotvení tohoto institutu v právních normách České republiky. Legislativní úprava asistovaných styků má jen minimální ukotvení v současné legislativě. Zmínka není v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Není ani v prováděcí vyhlášce zmíněného zákona. Pouze zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních uvádí jednu z forem asistovaného kontaktu a tou je tzv. plán navykacího režimu dítěte s rodičem, který může stanovit soud.

3.6 Krizové centrum

Venglářová (2008) zmiňuje to, že krize bývají nevyhnutelnou součástí lidského života a představují situaci, kterou člověk nemůže řešit obvyklým způsobem. Během partnerského soužití často vznikají krize. Stane-li se krize nezvladatelnou, je možné obrátit se právě na krizové centrum. Mezi největší spouštěče krize patří nevěra, neshody mezi partnery, rozchody a rozvody. V těchto centrech se můžeme nejčastěji setkat s psychologem, psychiatrem a sociálním pracovníkem. Často bývají součástí týmu také zdravotní sestry, které mají speciální výcvik pro práci v krizových centrech. Každý pracovník centra pak má svůj okruh působnosti:

psycholog - pracuje s klientem na jeho problému, je-li situace krizová, zaměřuje se na blízkou budoucnost a na stabilizaci situace

psychiatr - pracuje s klientem jestliže se u něj objevují příznaky duševní nerovnováhy, jako jsou poruchy spánku, úbytek sil nebo nezvladatelný smutek,

sociální pracovník - klientovi poradí např. při hledání náhradního bydlení nebo práce, při finanční nouzi, podá informace o sociálních dávkách apod.

Rodina, která řeší rozvodovou nebo porozvodovou situaci může u nás v České republice využít celou řadu institucí a služeb. Služby jsou poskytovány jak v rámci státního sektoru, tím myslím hlavně OSPODy, ale celá řada nestátních neziskových organizací nabízí výše uvedené služby jako součást svého portfolia služeb.

4 Shrnutí teoretické části

Teoretickou část jsem rozdělila do tří kapitol. První z nich se zabývala vymezením pojmů rodina a manželství. Ve druhé kapitole byla pozornost věnována zejména popisu jednotlivých stádií rozvodového řízení, tedy opatrovnickému řízení, rozvodovému řízení, kde byl především vysvětlen rozdíl mezi nesporným a sporným rozvodem, dále vypořádání společného jmění manželů a výživné rozvedeného manžela. Nechybí ani demografický pohled na současnou rozvodovost. Důležitou kapitolou je samotná sociální práce s rodinou v rozvodu, kde jsem se zaměřila právě na vymezení služeb a organizací, které může rodina procházející rozvodem využít. Šlo o orgán sociálně-právní ochrany dětí, občanské poradny, rodinnou mediaci, manželské a rodinné poradny, asistovaný styk rodičů s dětmi a krizové centrum.

Teoretická část byla vypracovaná na základě podrobného studia odborné literatury, která se zabývá danou problematikou. Teoretická část je obecným východiskem pro vlastní výzkumnou část, která ověřuje poznatky na konkrétním vybraném vzorku v praxi.

Teoretická část mi také výrazně dopomohla k tomu, abych se zorientovala ve službách, které jsou poskytovány rodinám, řešícím rozvodovou situaci. Tyto poznatky jsem pak využila především v tom, že jsem věděla, kam se můžu obrátit na potenciální informanty.

Při vypracování teoretické části, především kapitoly 2 jsem narazila na to, že ať se to zpočátku nemusí zdát, neboť jde o téma jistě aktuální, není u nás až takové množství knih věnující se rozvodům a které by byly aktualizované. Velká část knih, na které jsem narazila, jsou staršího data vydání a tudíž obsahují informace, které odkazují na předchůdce nynějšího platného občanského zákoníku. Stejně tomu tak bylo i s informacemi o asistovaném styku rodičů s dětmi. Byl velký problém sehnat literaturu, která by zmiňovala právě tento institut.

Na základě vypracování teoretické části jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku, která zní „Jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení v kontextu sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v různých typech výkonu sociální práce?“

5 Metodologie výzkumného šetření

Následující kapitoly jsou zaměřeny na vysvětlení zvolené výzkumné strategie, metod a také technik sběru dat, které byly využity v rámci výzkumného šetření. Neméně důležitý je také popis výběru informantů a průběhu šetření, stejně jako vyhodnocování a interpretace dat získaných z výzkumného šetření.

Vybrala jsem kvalitativní výzkumnou strategii. Jako vhodnou metodu jsem zvolila dotazování s technikou polostrukturovaného rozhovoru.

5.1 Formulace výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení v kontextu sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v různých typech výkonu sociální práce.

V souvislosti s výkonem sociální práce, která je poskytovaná rodinám řešící rozvod, tento kontext chápu tak, že s rodinami řešící rozvod pracují zejména sociální pracovníci OSPODu, občanských poraden, manželských a rodinných poraden a také z řad nestátních neziskových organizací, které umožňují například asistovaný kontakt, mediaci, poradenství nebo služby krizového centra.

Hlavní výzkumná otázka: Jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení v kontextu sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v různých typech výkonu sociální práce?

Cílem této hlavní výzkumné otázky je zjistit, co obnáší práce sociálního pracovníka v různých typech výkonu sociální práce, které může využít rodina, která prochází rozvodem.

Tuto výzkumnou otázku jsem přeformulovala do třech dílčích výzkumných otázek (DVO):

První dílčí výzkumná otázka (DVO1): Jak vnímají svoji roli a kompetence sociální pracovníci, pracující s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, jak vnímá svoji roli a kompetence sociální pracovník. Půjde tedy o to, jak pracuje vybraný sociální pracovník s rodinou, která řeší rozvod. Zaměřím se tedy na to, jaké v rámci své organizace poskytuje sociální služby, v souvislosti s tím jaké zákony využívá nebo s jakými metodami a technikami pracuje při práci s rozvodovou rodinou.

Druhá dílčí výzkumná otázka (DVO2): Jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení z pohledu sociálního pracovníka?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení z pohledu sociálního pracovníka. Zaměřím se na to, jak se klienti dostanou do vybrané organizace, tedy k vybranému sociálnímu pracovníkovi, jak dlouho s klienty pracují nebo zda-li spolupracují s nějakými organizacemi.

Třetí dílčí výzkumná otázka (DVO3): Jaké nejčastější problémy se vyskytují při práci s rodinou, která řeší rozvod, z pohledu sociálního pracovníka?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, s kterým problémy se nejčastěji setkávají oslovení sociální pracovníci, kteří pracují s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení a návaznosti na to, jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny.

Tabulka č. 1 - Transformační tabulka

Dílčí výzkumná otázka	Technika pro získání odpovědi	Nositel informací (informant)	Tazatelská otázka
DVO1: Jak vnímají svoji roli a kompetence sociální pracovníci, pracující s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení?	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovník	TO2: Jaké poskytujete služby rodinám řešícím rozvod? TO3: Z jakých zákonů vycházíte při poskytování služeb rodinám řešícím rozvod?

			TO4: Na co se zaměřujete při práci s rodinou v rozvodu? TO5: Jaké nástroje a techniky používáte při práci s rodinou, která řeší rozvod?
DVO2: Jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení z pohledu sociálního pracovníka?	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovník	TO1: Jak se k Vám klienti nejčastěji dostanou? TO6: Jak dlouho pracujete s rodinou, která řeší rozvod? TO7: S jakými organizacemi spolupracujete v rámci práce s rodinou, která prochází rozvodovým řízením?
DVO3: Jaké nejčastější problémy se vyskytují při práci s rodinou, která řeší rozvod, z pohledu sociálního pracovníka?	Polostrukturovaný rozhovor	Sociální pracovník	TO8: Co bývá nejčastější problém při práci s rodinou, která řeší rozvod ? TO9: Jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny, řešící rozvod?

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Metody výzkumného šetření

V následující části zdůvodním volbu výzkumné strategie. Pro vypracování výzkumného šetření mé bakalářské práce jsem se rozhodla využít kvalitativní výzkumnou strategii. Důvodem této volby bylo získat informace od relativně specifické skupiny informantů, kterými jsou sociální pracovníci, kteří pracují s rodinami v rozvodu.

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s.10)

„Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě. Postupně získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.“ (Hendl, 2005, s.49)

Hendl (2005) jako přednosti kvalitativního výzkumu uvádí například zkoumání daného fenoménu v přirozeném prostředí, reaguje kladně na místní situace a podmínky nebo ten fakt, že výzkumník získává detailní popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, událostí či fenoménu. Jedna z nevýhod, která je zde uvedena, je ta, že znalost, kterou jsme získali, nemusí být zobecnitelná na populaci nebo do jiného prostředí. Jako další negativum mohu uvést snadnější ovlivnitelnost výsledků výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.

Samotnému výzkumnému šetření předcházelo vypracování teoretické části, což mi umožnilo zorientovat se v dané problematice.

5.3 Polostrukturovaný rozhovor

Pro účely výzkumného šetření jsem se vybrala techniku polostrukturovaného rozhovoru. Vytvořila jsem si tedy sadu otázek, které budu vybraným informantům pokládat, otázky mají své pořadí, v případě nutnosti využiji možnost doplňujících otázek.

Jak uvádí Reichel (2009) polostrukturovaný rozhovor je charakteristický tím, že má připraven soubor otázek nebo témat, který bude jeho předmětem, bez nutnosti dodržení jejich pořadí. Důležité ovšem je, aby byly probrány všechny. Je zde také možnost využití doplňujících otázek. Lze tedy hovořit o určité volnosti, která se může odrazit na přirozenějším kontaktu tazatele s informantem. Polostrukturovaný rozhovor je výsledkem kombinace výhod a minimalizace nevýhod rozhovoru nestrukturovaného

a strukturovaného. Toto tvrzení tedy lze označit jako jednu z hlavních výhod, stejně jako možnost doplňujících otázek.

Nevýhod polostrukturovaný rozhovor moc nemá, ale přece jen nějaké jsou. Jednou z nich je neudržení závazné struktury rozhovoru tazatelem, účastníka zahltlívá doplňujícími otázkami a tak zbytečně naruší konzistenci jeho odpovědí. Tazatel také může shromažďovat data, která nejsou relevantní k cílům výzkumného šetření a výzkumným otázkám. V podobném duchu můžeme dále hovořit o námitce na vzhled, výraz, projev a styl kladení otázek tazatelem. Tomu se ovšem můžeme vyhnout, když budeme dbát na přirozený, autentický projev a upustíme od příliš výrazných podnětů, jako je příliš vyzývavé oblečení nebo extravagantní účes. (Miovský, 2006)

5.4 Výzkumný vzorek a lokalita

Před započítím výzkumného šetření jsem si nejprve vytipovala ty organizace, které se zabývají touto problematikou a jsou pro mě také vhodné, co se týče dostupnosti. Zaměřila jsem se tedy na organizace, zabývající se touto problematikou, působící v Pardubicích, Chrudimi a v Hradci Králové. Výzkumného šetření se zúčastnili dvě pracovnice OSPODu Chrudim, Amaltheyo.s., Chrudim, OSPODu Hradec Králové, Manželské a rodinné poradny Hradec Králové a Centrum J.J. Pestalozziho Chrudim. Shodou náhod byly všemi vybranými informantkami ženy.

5.5 Popis průběhu sběru dat

Na pracovníky jsem se obracela převážně emailem, a také telefonicky, kdy jsem potenciálním informantům sdělila záměr výzkumného šetření. Bylo osloveno 10 organizací z Pardubic, Chrudimi a Hradce Králové, z nichž se mi 4 sociální pracovnice ozvaly zpátky a následně jsme se domlouvaly na schůzce. V případě OSPODu Chrudim jsem se domlouvala s pracovníci osobně, neboť jsem zde byla na praxi. Setkala jsem se tedy s ochotou a vstřícností, ale zároveň byli pracovníci, kteří převážně z časového nedostatku účast ve výzkumu odmítli a nebo vůbec nereagovali na email. S účastí na rozhovoru souhlasily všechny informantky.

Rozhovory jsem si nahrávala na mobilní telefon a zapisovala si poznámky. Před samotným nahráváním jsem získala od informantek souhlas s nahráváním. Informantky jsem také informovala o tom, že vše bude zpracováno anonymně. Rozhovory se

odehrávaly v kanceláři pracovníc a v klidném prostředí. Pouze jeden rozhovor byl uskutečněn v kavárně, což se částečně negativně projevilo na kvalitě nahrávky a následně na ztíženém přepisu rozhovoru. Délka rozhovorů byla různá, pohybovala se od 5 do 13 minut. Se sociálními pracovníci jsem uskutečnila celkem 6 polostrukturovaných rozhovorů.

Výzkumné šetření probíhalo od prosince 2015 do ledna 2016, interpretace výzkumného šetření probíhala v lednu a v únoru 2016.

Tabulka č. 2 - Seznam informantů

Rozhovor číslo	Dosažené vzdělání	Délka pracovního poměru	Pozice	Organizace
1	Vysokoškolské (Bc.)	4 roky	Sociální pracovníce	OSPOD
2	Vysokoškolské (Bc.)	3 roky	Sociální pracovníce	OSPOD
3	Vysokoškolské (Mgr.)	1,5 roku	Sociální pracovníce, rodinná mediátorka	Amalthea, z.s.
4	Vysokoškolské (Mgr.)	10 let	Sociální pracovníce, vedoucí	Manželská a rodinná poradna
5	Vysokoškolské (Bc.)	5 let	Sociální pracovníce	OSPOD
6	Vysokoškolské (Mgr.)	9 let	Sociální pracovníce, vedoucí	Centrum J.J.Pestalozziho, o.p.s.

Zdroj: vlastní zpracování

5.6 Rizika výzkumu

Rizika výzkumného šetření této bakalářské práce jsem rozdělila na dvě části. První část rizik je spojena s výzkumníkem a druhá je spojena s informanty.

Rizika ze strany výzkumníka:

Jedná se o můj první kvalitativní výzkum, tudíž jsem si vědoma určitých nedostatků. Jelikož se teprve učím a seznamuji se zpracováním informací vědeckovýzkumným způsobem, je zde riziko, že se mohu dopustit chyb a omylů. Další možné riziko je případná porucha technického vybavení nutného k provedení rozhovorů, tj. mobilní telefon.

Rizika ze strany informanta:

Hlavní riziko vidím v tom, že od informanta nezjistím dostatečnou odpověď, na některou z tazatelských otázek, což může být způsobeno tím, že každý případ je individuální.

6 Interpretace výzkumných otázek

Interpretace výzkumných otázek z údajů, které byly v průběhu výzkumného šetření posbírány.

6.1 Dílčí výzkumná otázka 1

DVO1: Jak vnímají svoji roli a kompetence sociální pracovníci, pracující s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, jak vnímá svoji roli a kompetence sociální pracovník. Půjde tedy o to, jak pracuje vybraný sociální pracovník s rodinou, která řeší rozvod. Zaměřím se tedy na to, jaké v rámci své organizace poskytuje sociální služby, v souvislosti s tím jaké zákony využívá nebo s jakými metodami a technikami pracuje při práci s rozvodovou rodinou.

K zodpovězení tohoto výzkumného cíle jsem využila tazatelské otázky číslo 2, 3, 4 a 5.

V tazatelské otázce číslo 2 jsem zjišťovala, jaké služby v rámci vybrané organizace poskytuje sociální pracovník rodinám, které řeší rozvod.

S výjimkou jedné informanky se odpovědi sociálních pracovníků shodovaly v tom, že každá zahrnula mezi poskytované služby poradenství a odkazování na další návazné instituce či jiné odborníky. *„Tak asi hlavně poradenství, nasměrujeme rodiny, rodiče, koho mají požádat o sepsání návrhu, případně my jim sami návrh vytiskneme, poradíme jak ho mají vypsat. Trošku se bráníme tomu vypisovat jim to sami, vyplňovat jim návrhy k soudu, protože my jsme potom ve funkci kolizního opatrovníka tak aby nemohlo být jakoby zneužito, že se přikláníme na jednu nebo na druhou stranu toho rodiče komu jsme to sepisovali. Směřujeme je případně na další organizace, které s nimi můžou spolupracovat, když rodiče jsou v nějaké při.“* (1)

Jak uvedla informantka č. 6 služby poradenství ovšem nepatří mezi to jediné, co může rodina využít. *„Je to široká škála. V rámci našeho centra rozvodová rodina může využít služeb krizového centra, odborného sociálního poradenství, nabízíme také asistovaný styk rodičů s dětmi, děláme taky mediace, nebo je popřípadě můžeme odkázat na náš azylový dům.“*

Z odpovědí sociálních pracovníc vyplynulo tedy to, že rodinám řešícím rozvod je poskytováno především:

- odborné poradenství,
- odkazování na návazné instituce, služby, odborníky,
- individuální, párovou nebo rodinnou terapii či poradenství,
- rodinná mediace,
- asistovaný styk rodičů s dětmi,
- služby krizového centra.

Tazatelskou otázkou č. 3 jsem zjišťovala s jakými zákony pracují sociální pracovníci v rámci práce s rodinou v rozvodu.

Nejvíce mne zaujala odpověď sociální pracovníce (3), která tvrdila, že při práci se řídí několika zákony, ale není právník. „...*držíme se samozřejmě v mezích zákona o sociálně-právní ochraně dětí, občanského zákona, zákona o mediaci. Nejsme právníci, pokud bychom potřebovali nějaký speciální věci, tak bychom klienty prostě odkázaly na nějaké jiné pracoviště nebo bychom to zjišťovali, ale myslím si, že v těch klíčových věcech nepotřebujeme znát právo nějakým způsobem do hloubky, ale samozřejmě známe Úmluvu o právech dítěte, LZPS a podobné věci, vlastně ten základ z čeho vycházíme.*“

U této otázky bylo jistě rozhodující to, o jakou službu jde. Mám na mysli to, že u pracovníc OSPODu je důležitý také zákon zvláštních řízení soudních, protože na jeho základě jsou pracovníce jmenovány kolizními opatrovníky dětí. „...*máme speciální zákon, zákon o sociálně-právní ochraně dětí číslo 359 z roku 1999, který byl novelizován. Samozřejmě, že nesmíme zapomenout i na navazující, jako je Občanský soudní řád, je tam Zákon o zvláštních řízeních soudních, podle kterého jsme ustavováni opatrovníkem.*“ (5)

Pokud bych to tedy měla shrnout, nejvíce používanými právními předpisy v této oblasti jsou:

- Občanský zákoník,
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí,
- Úmluva o právech dítěte,

- Zákon o mediaci,
- Občanský soudní řád,
- Zákon o zvláštních řízeních soudních,
- Listina základních práv a svobod.

Tazatelskou otázkou č. 4 jsem se dotazovala sociálních pracovníků na to, na co se zaměřují při práci s rodinou.

To, na co se sociální pracovníci zaměřují při práci s rodinou je v první řadě odvozeno od toho, co klienti potřebují, tedy jaká je jejich zakázka. *„Zaměřujeme se na to co klienti potřebují. Zakázka vždycky vychází z potřeb klientů. Nestanovujeme ji my. Můžeme říct, co nabízíme, co děláme, ale vlastně prioritou je pro nás to, co klient potřebuje a o co mu jde, čeho potřebuje dosáhnout.“ (6)*

Určitou prioritou je pro sociální pracovníky také poskytnutí komplexních služeb klientům. S tím souvisí také získání podrobných informací o klientově situaci. Tyto informace jsou důležité pro další práci a následné vyhodnocování klientovy situace. *„...mělo by to být o nějakých komplexních službách poradenství v sociální oblasti, takže nejvíce se zaměřuji právě z pozice SPOD na nezletilé děti. Rodičům zdůrazňuju, že nejsem ani právník otce nebo matky, ale že tam za každou cenu budu za dítě, zjišťuje se názor toho dítěte a vyhodnocuje se. Takže nejenom, že sbírám ty podklady a informace, ale musím je pak hlavně nějak vyhodnotit.“ (5)*

V případě klientů, kteří řeší rozvod, nebývá situace mnohdy jednoduchá. Rodiče se velmi často neshodují a odmítají spolupracovat, a právě proto se může stát, že sociální pracovník se zaměřuje na to, aby stabilizoval vyhrocenou situaci, což napomůže ke zlepšení další spolupráce s nimi. *„Být nápomocen vyřešit spor rodičů nebo konflikt v rodině nebo nějaký problém tak, aby co nejméně poškodil dítě a byl v zájmu dětí a sloužil jeho potřebě.“ (2)*

Tazatelskou otázkou číslo 5 jsem zjišťovala, jaké nástroje a techniky používají sociální pracovníci při práci s rodinou.

Všechny informantky uvedly jako jednu z hlavních a nejpoužívanějších technik, kterou používají při práci, rozhovor s klientem. „Úplně nejčastěji rozhovor, jak s rodiči tak s dětmi.“ (1)

Z odpovědí je patrné, že sociální pracovnice se při práci řídí základy komunikace s klientem. „Nejen rozhovor, ale i naslouchání, aktivní naslouchání a reflektování, shrnování a otevřené otázky, všechno co vlastně spadá do nějakých technik komunikace s klientem.“(3)

Mezi další nástroje a techniky, které využívají sociální pracovnice při práci s klienty, můžeme zařadit také šetření a zprávy od různých subjektů, které slouží k získání dalších informací o klientech a následně k vytvoření komplexnějšího náhledu na jeho situaci. „Je tam šetření, jsou tam různé zprávy, jako metoda sociální práce se nám osvědčilo vyhodnocování situace dítěte, pořádáme případové konference všech zainteresovaných subjektů.“(5)

Sociální šetření využívají nejvíce sociální pracovnice OSPODu. Zjistí tím tak jaké je nejen materiální zázemí, ale zároveň dělají rozhovory s rodiče, a především také s dětmi, tedy pokud dokážou formulovat svůj názor. Zjišťují tak, jaké jsou jejich vztahy s rodiči. Sociální šetření nemusí probíhat vždy v domově dítěte, ale sociální pracovnice, s předchozím informováním rodičů, může navštívit dítě také ve škole nebo v mateřské škole. Sociální šetření pak slouží sociálním pracovnícím zejména jako podklad pro jejich další práci v rámci opatrovnického řízení.

Shrnutí DVO1

Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, jak pracuje sociální pracovník s rodinou, která řeší rozvod. Zaměřila jsem se tedy na to, jaké služby může využít taková rodina využít. Zjistila jsem, že klienti mohou u sociálních pracovníků využít celou řadu vybraných služeb, které v rámci řešení rozvodu mohou využít. Ať už jde o poradenství, asistovaný styk rodičů s dětmi či rodinnou mediaci.

Dále jsem se zaměřila na to, jaké zákony používá sociální pracovník při práci s rodinou. Nejzákladnějším právním předpisem je občanský zákoník v platném znění. Následuje

zákon o sociálně-právní ochraně dětí nebo například Listina základních práv a svobod. V nejobecnější rovině můžeme také uvést etický kodex sociálního pracovníka.

Zajímalo mne také, na co se sociální pracovníci zaměřují při práci s rodinou. V první řadě je důležité stanovit zakázku, tedy určit, co klient chce a potřebuje. Od toho se dále odvíjí to, na co se sociální pracovník zaměřuje.

Z odpovědí informantek vyplynulo to, že nejrozšířenější technikou při práci s klienty je především rozhovor. Sociální pracovnice OSPODu dále velmi často využívají sociální šetření. V nejobecnějším smyslu jsou využívány základy komunikace s klientem.

6.2 Dílčí výzkumná otázka 2

DVO2: Jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení z pohledu sociálního pracovníka?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení. Zaměřím se na to, jak se klienti dostanou do vybrané organizace, tedy k vybranému sociálnímu pracovníkovi, jak dlouho s klienty pracují nebo zda-li spolupracují s nějakými organizacemi.

K zodpovězení tohoto výzkumného cíle jsem využila tazatelské otázky číslo 1, 6 a 7.

Tazatelskou otázkou číslo 1 jsem zjišťovala, jak se klienti nejčastěji dostávají k sociálním pracovnícím.

Podle odpovědí sociálních pracovnic, se velká část klientů informuje dopředu. Zjistí si tedy informace o službě předem na internetu, nebo velmi často dají na doporučení svých známých a příbuzných, které službu někdy v minulosti využili. *„To je dost různé. Buď si nás najdou sami na internetu, kontaktují nás sami, nebo na doporučení nějakého člověka, který tu byl a byl spokojený s našimi službami. Takže to je nějaká známá, kamarádka, příbuzná. Nebo na doporučení OSPODu, nebo jiné neziskový organizace, ta sociální síť je tady poměrně široká.“* (6)

Jde tedy o záležitost velmi individuální. Můžeme také klienty rozdělit na ty, kteří službu sami vyhledají a sociálního pracovníka kontaktují a na ty, se kterými sociální pracovník přichází do styku na základě vyzvání orgánu sociálně právní ochrany či

soudu.,,Přicházejí k nám na základě doporučení nebo na základě kopie návrhu od opatrovnických soudů nebo na základě doporučení od známých či na základě vyzvání od orgánu sociálně právní ochrany dítěte.“(2)

Odpověď na otázku Jak dlouho sociální pracovník pracuje s rodinou? jsem zjišťovala pomocí tazatelské otázky číslo 6.

Ve většině případů sociální pracovnice uváděly, že v tomto ohledu je práce s klienty velmi individuální a nelze určit obecně, jak dlouho pracují s klienty.

„...standardní rozvod, pokud tam nejsou soudní průtahy, není odročování, nejsou znalecké posudky, můžeme říci, že od podání návrhu to jsou 3 měsíce, ale samozřejmě jsou případy, kdy si v evidenci necháváme děti daleko déle, protože každé dítě, které prochází rozvodem rodičů, je považováno za ohrožené dítě, takže záleží na nás, jestli my se spisem, s dítětem, budeme dále pracovat. Pokud bych mluvila o standardním rozvodu, kde se všechno vlastními silami rodičů všechno zvládne, umím si představit třeba 3-4 měsíce s nabytím právní moci, se vším všudy.“ (5)

Z odpovědi informanky číslo 5 lze vyčíst, že uvedla časové rozmezí 3 až 4 měsíce. Vycházela ovšem z toho, že klientem je rodina, která je na rozvodu domluvená a u které tak nedochází k průtahům. Z její odpovědi je také patrné, že zde hraje roli nabytí právní moci rozsudku. Dá se tedy říci, že sociální pracovnice, převážně neziskových organizací a poraden, nejsou vázané tedy vázané na nabytí právní moci a spolupracují s rodinami i v době po rozvodu. Tím ovšem netvrdím, že pracovnice OSPODu s rodinou po rozvodu nepracují. Pokud v rodině nadále přetrvává problém a dítěti je do 18ti let věku, stále může být rodina klientem OSPODu. *„...pracuje se jak je potřeba v rodině, není to omezeno časově, že by práce v rodině byla rok a dost, prostě jak je potřeba, maximálně do 18ti let věku toho dítěte.“ (1)*

Ohledně délky práce s rodinou hraje velkou roli také to, zda rodina, která rozvod řeší, přichází již dohodnutá nebo jestli jde o komplikovaný případ. Toto se velmi odráží na délce setkávání s klienty.

„Záleží na míře problému, který řeší. U opatrovnických řízeních, kdy jsou rodiče ve shodě, v souladu nebo přichází s dohodou, tak je to záležitost jednoho setkání a pak

samotného opatrovnického řízení. U náročnějších, komplikovanějších, případů, kde rodiče jsou v konfliktu, tak pak je to práce několikahodinová, ne-li několikaletá.“(2)

Tazatelskou otázkou číslo 7 jsem zjišťovala, s jakými organizacemi spolupracují sociální pracovníci v rámci práce s rodinou v rozvodu.

Z odpovědí sociálních pracovníků vyplývá to, že existuje celá řada organizací, se kterými pracovníci spolupracují. *„Hlavně instituce státní - OSPOD, soud. Další organizace například manželská poradna často posílá klienty, a potom různé neziskové organizace.“ (6)*

Mezi další orgány se kterými spolupracují sociální pracovníci, zejména pracovníci OSPODu, pak patří školy, školky nebo dětský lékař. *„Hodně často se doptáváme ve školách, nebo spolupracujeme se školou, se školkami, s dětskými lékaři, někdy se můžeme obrátit i na nemocnici, často rodiny odkazujeme na psychologické poradenství, do rodinné poradny Pardubického kraje, někdy do Pestalozziho, tam může být i psychologické, nějaké ekonomické poradenství, právní poradenství, asistovaný styk tam je nebo Amalthea, ta nám dělá třeba případové konference, rodinné konference.“ (1)*

Z odpovědí informantek vyplynulo, že existuje, dle mého názoru, velmi dobrá sociální síť. Organizace jsou velmi dobře propojené, doporučují se a odkazují vzájemně sami na sebe.

Shrnutí DVO2

Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení. Nejdříve jsem se zaměřila na samotný prvopočátek práce s klientem, kdy jsem zjišťovala, jak se klienti ocitnou u sociálního pracovníka v dané organizaci. Zjistila jsem, že většinou kontaktují sociální pracovníci klienti sami, a to především na základě zkušeností svých příbuzných a známých.

Dále jsem se zaměřila na časové hledisko práce s rodinou v rozvodu. Tato otázka ovšem nešla lehce zodpovědět, protože sociální pracovníci nedokázaly přesně stanovit jednotný časový úsek, protože v této záležitosti jde o velmi individuální věc a nelze tak zobecňovat.

Zjišťovala jsem také to, jestli v rámci práce s rodinou, která řeší rozvod, spolupracují sociální pracovníce s nějakými organizacemi. Musím říci, že z odpovědí informantek vyplynulo, že sociální pracovníce mezi sebou velmi dobře spolupracují a vzájemně na sebe odkazují a je tak vybudována velmi dobrá sociální síť.

6.3 Dílčí výzkumná otázka 3

DVO3: Jaké nejčastější problémy se vyskytují při práci s rodinou, která řeší rozvod z pohledu sociální práce?

Cílem této výzkumné otázky bylo zjištění, s kterým problémy se nejčastěji setkávají sociální pracovníci, kteří pracují s rodinou v rozvodovém či porozvodovém řízení a návaznosti na to, jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny.

K zodpovězení tohoto výzkumného cíle jsem využila tazatelské otázky číslo 8 a 9.

V tazatelské otázce číslo 8 jsem zjišťovala, jaké nejčastější problémy se vyskytují při práci s rodinou v rozvodu. Téměř všechny informantky uvedly, že nejčastějším problémem při práci s rodinou je hlavně komunikace mezi rodiči, kdy jeden druhému nechtějí naslouchat. Často si dělají naschvály, a bohužel k tomu velmi často využívají své děti. „*Nejčastější problém vnímám komunikační nesoulad mezi rodiči, který je mnohdy způsoben ještě emočně nevyřešenou minulostí.*“ (2)

Komunikační problém se projeví také ve vztahu rozvádějících se manželů tím, že se nechtějí domluvit. „*Nejvíce rodiče nechtějí naslouchat tomu, co ten druhý říká a nechtějí se domluvit. Dělají všechno pro to, aby se nedomluvily. Já třeba kolikrát ani neporozumím, v čem je ten problém.*“ (4)

U této otázky hrálo roli to, o jakou službu se jedná. Při poskytování některých služeb někdy nemusí samotní sociální pracovníci přijít do styku s dítětem. Proto byly jejich odpovědi zaměřené na problémy hlavně při práci s rodiči. Například u informantky 5, která pracuje na OSPOD a zaměřuje se právě na nezletilé děti, byla odpověď následující: „*Největší problém bych asi vnímala ten, jestli umíme správně vyhodnotit získané informace od dítěte, jestli opravdu odhadneme, že dítě je v rozvodu buď natolik ohrožené, abychom se tomu věnovali víc, nebo říct dobře, tady jsme to vyřešili a jdeme dál.*“

Z odpovědí pracovníků vyplývá to, že práce s rodinou, která řeší rozvod, není jednoduchá a obnáší řadu problémů. Myslím si, že je to dáno především tím, že jde o velmi emočně náročnou životní situaci, která rodinu velmi zasáhne.

Na otázku, „jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny, která řeší rozvod?“, se často objevovaly odpovědi, že je to hodně individuální záležitost. Co rodina, to originál. „*Vždycky jde o individuální přístup. Je to těžké nějak generalizovat.*“ (5)

Jak vyplývá z odpovědí na otázku č.8, pokud jsou nějaké problémy, většinou jsou za nimi rodiče. Dá se říci, že děti, ať chtějí nebo ne, se přizpůsobí situaci. „*...Děti jsou do toho vhozený a musí se s tím nějak poradit a ty rodiče řeší. Děti jsou určitě vděčný, že se o ně někdo zajímá, že je někdo poslouchá, že se někdo zabývá jejich pocity a názory, takže s nimi je spolupráce dobrá a jsou ochotný se dělit o to, co se v nich odehrává. Ti dospělí, s nimi je to někdy těžké. Když se domluvit nechtějí, tak prostě nechtějí.*“ (4)

Na tom, jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny, má značný podíl to, jestli každá zúčastněná strana dostala prostor a mohla vyjádřit svůj názor k dané věci. „*...já mám dobrou zkušenost, že lidi potřebují být vyslechnuti, potřebují dostat opravdu bezpečný prostor.*“ (3)

Shrnutí DVO3

Z odpovědí sociálních pracovníků vyplývá to, že nejčastějším problémem při práci s rodinou je především komunikace mezi rozvádějícími se manželi, což se následně také projeví na ochotě manželů se na něčem domluvit. Dalším problémem je to, že si manželé dělají vzájemně různé naschvály, bohužel velmi často k tomu využívají své děti. Jak můžeme vidět, za velkou částí problémů stojí právě dospělí. Z odpovědí sociálních pracovníků vyplývá, že nejjednodušší spolupráce bývá ta s dětmi. Rodiče jsou často rozvodem natolik zasaženi, že odmítají spolupracovat či se naopak výrazně angažují na tom, aby byl druhý rodič degradován. Nejjednodušší je potom ten stav, kdy se rodiče na všem dohodnou, to je spolupráce příjemná a přínosná pro obě strany.

Závěrečné výzkumné shrnutí a doporučení do praxe

Realizované výzkumné šetření jsem zaměřila na zjištění toho, jak probíhá práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení v kontextu sociální práce z pohledu sociálních pracovníků v různých typech jejího výkonu.

Mohu konstatovat, že v rámci výzkumného šetření jsem získala dostatek dat, potřebných pro analýzu daného jevu. Pomocí komparace odpovědí informantek, kterými byly sociální pracovnice vybraných zařízení poskytujícím služby rodinám, které řeší rozvod, se podařilo na jednotlivé dílčí výzkumné otázky odpovědět a prostřednictvím těchto odpovědí dospět také k odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

Z uskutečněného výzkumného šetření vyplynulo, že klienti nejčastěji kontaktují sociální pracovnice sami, a to především na základě zkušeností svých příbuzných a známých. Často jsou také odkazováni jinými pracovníky a pracovnicemi. Mnohdy jde však o setkání uskutečněné na základě vyzvání orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Co se týče časového hlediska práce s rodinou v rozvodu, na otázku nebylo možné jednoznačně odpovědět. Jde o velmi individuální záležitost. Někdy může jít o jednorázové setkání, například informačního charakteru, jindy jde o několikátýdenní až roční spolupráci. Vše také podléhá tomu, zda klienti přicházejí dohodnutí nebo ne.

Z výzkumného šetření dále vyplynulo to, že sociální pracovnice mezi sebou velmi dobře spolupracují a vzájemně na sebe odkazují. Je tak vybudována velmi dobrá sociální síť.

Rodina, která řeší rozvod, může v oblasti sociální práce využít celou řadu služeb. Ať už jde o odborné poradenství, rodinnou mediaci, různé druhy terapií či poradenství (individuální, párové nebo rodinné), asistovaný styk rodičů, služby krizových center nebo v neposlední řadě odkazování na návazné instituce, služby nebo odborníky.

Sociální pracovnice samozřejmě pracují s právními normami. Nejpoužívanějším právním předpisem je občanský zákoník v platném znění. Následuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí nebo zákon o mediaci. V nejobecnější rovině jde také o Listinu základních práv a svobod nebo Etický kodex sociálního pracovníka.

Sociální pracovnice se při práci s klienty zaměřují na stanovení zakázky, tedy určení toho, co klient chce a potřebuje. Od toho se dále odvíjí, na co se sociální pracovník

zaměřuje. Může tak jít o vyřešení sporu mezi rodiči nebo o poskytnutí komplexních služeb. K samotné práci s klienty pak sociální pracovníce využívají nejvíce rozhovor a pozorování.

Z výzkumného šetření je zřejmé, že práce s rodinou v rozvodu s sebou nese určité problémy. Jde především o komunikační nesoulad mezi rodiči a z toho pak plyne i obtížnější spolupráce právě mezi rodiči.

Musím upozornit na to, že z provedeného výzkumného šetření je patrné, že se v některých bodech liší práce a postup sociálních pracovníc z OSPOD a sociálních pracovníc z neziskových organizací.

Jako velkou nevýhodu výzkumu musím v první řadě uvést malý výzkumný vzorek informantů, což bylo zapříčiněno především časovou vytížeností pracovníků, v některých případech také šlo neúspěšné navázání kontaktu se sociálními pracovníky a malou úspěšnost při žádosti o rozhovor. Na druhou stranu vybrané informantky byly velmi ochotné a vstřícné. Jak v případě domluvy, tak ohledně poskytování informací.

Doporučení do praxe – Myslím si, že by výrazně pomohlo informování veřejnosti o možnosti využití rodinné mediace, která spadá do oblasti sociální práce. Samotné sociální pracovníce o ní vědí, mnohé z nich ji samy nabízejí, ale podle mého názoru je mezi lidmi stále malé povědomí o této možnosti. Výhodu tohoto informování spatřuji především v tom, že pokud klienti, kteří zvažují rozvod nebo návrh na rozvod podali, využijí rodinnou mediaci, výrazně tím zlepší průběh rozvodového řízení. Všechny své problémy si vyříkají ve fázi dojednávání právě zde, za pomoci třetí neustranné strany a k soudu už mohou rodiče jít s vyřešenými záležitostmi.

Závěr

Tématem bakalářské práce byl fenomén rozvodu z pohledu sociální práce.

Hlavním cílem bakalářské práce byl popis problematiky sociální práce s rodinou v rozvodovém a porozvodovém řízení a průběhu práce s rodinou z pohledu sociální práce.

Teoretická část byla rozdělena do 3 kapitol. První kapitola s názvem Rodina a manželství se zabývala definicí rodiny a manželství. Druhá kapitola, Rozvod manželství z pohledu sociální práce, se zaměřovala na popis jednotlivých stádií rozvodového procesu, které můžeme považovat za to, co by sociální pracovník měl znát. Nechybí zde ani podkapitola s demografickými údaji. Třetí kapitola s názvem Sociální práce s rodinou v rozvodu, popisovala spektrum možností a služeb, které může rodina v rozvodu v rámci sociální práce podle mne využít. Byl zde tedy popsán orgán sociálně-právní ochrany dětí, občanské poradny, manželská a rodinná poradna, mediace, krizové centrum a asistovaný styk rodičů s dětmi

Tato práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část, které na sebe navazují.

Praktická část práce byla založena na kvalitativním výzkumu.

Za použití polostrukturovaných rozhovorů byly od informantek získány potřebné odpovědi, které byly prostředkem k naplnění hlavního cíle práce, který byl nadále rozpracován do tří dílčích výzkumných otázek. K jejich naplnění byly využity tazatelské otázky.

Problematika rozvodu je a myslím si, že v následujících letech bude aktuální. I když se to ze současných údajů Českého statistického úřadu nezdá, a rozvodovost oproti minulým rokům klesá, neznamená to, že by sociální pracovníci, kteří pracují v oblasti poskytování sociálních služeb rodinám, které se rozvádějí, byli bez práce. Klienti totiž stále jsou a troufám si říci, že několik dalších let i nadále budou.

Na závěr mohu konstatovat, že vypracování této bakalářské práce je pro mne a pro mou další činnost v této oblasti velmi přínosné, je také využitelná pro mé další studium či zaměstnání. Stejně tak by mohla posloužit samotným rodinám, které rozvod zvažují nebo jej řeší, jako průvodce rozvodovým řízením a mohli by jej využít k orientaci

v poskytování služeb v oblasti sociální práce. Mohla by posloužit také pro studenty sociální práce, mohou zde vidět praktický příklad toho, jak pracuje sociální pracovník s rodinou, která řeší rozvod.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Transformační tabulka

Tabulka č. 2 - Seznam informantů

Seznam použité literatury

Knihy

1. BRZOBOHATÝ, Ondřej; NOVÁKOVÁ, Sabina; PODEŠVOVÁ, Jitka. Asistovaný styk a podporované setkávání. In. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
2. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Manželství a rozvody: praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde, 2002, 104 s. ISBN 80-86131-34-4.
3. ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
4. FRANCOVÁ, Marie; DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014, 246 s. ISBN 978-80-7478-500-9.
5. FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 168 s. ISBN 978-80-210-6093-7.
6. GEISLEROVÁ, Eli et al. *Mít přehled: průvodce informačními a poradenskými službami pro mládež v ČR*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, 241 s. ISBN 978-80-87449-02-8.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
8. HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1.vyd. Praha: Grada, 2011, 270 s. ISBN 978-80-247-3134-6.
9. HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. 1.vyd. Praha: Grada, 2013, 512 s. ISBN 978-80-247-4109-3.
10. HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, 398 s. ISBN 80-210-3974-4.
11. KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.

12. MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015, 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
14. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003, 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
15. MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014, 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
16. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
17. NOVÁK, Tomáš. *Manželské a rodinné poradenství*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006, 108 s. ISBN 80-247-1316-0.
18. NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
19. NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 194 s. ISBN 978-80-247-5167-2.
20. PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 168 s. ISBN 978-80-247-5031-6.
21. PRŮCHOVÁ, Bohumila; NOVÁK, Tomáš. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1.vyd. Praha: Grada, 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
22. PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2014, 249 s. ISBN 978-80-247-4451-3.
23. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1.vyd Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
24. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004, 183 s. ISBN 80-7178-906-2.
25. SOVOVÁ, Olga; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Rodina v novém soukromém právu: Interdisciplinární právní pohled*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 107 s. ISBN 978-80-7435-569-1.

26. STRAUSS, Anselm L.; CORBINOVÁ, Juliet M. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-x.
27. ŠEVČÍK, Ludvík. *Vyznejte se v rodinném právu: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, 70. s. ISBN 978-80-26-0221-0.
28. ŠMOLKA, Petr; MACH, Jan. *Manželská a rodinná trápění*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008, 191 s. ISBN 978-80-7367-448-9.
29. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
30. VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Průvodce partnerským vztahem*. 1.vyd. Praha: Grada, 2008, 128 s. ISBN 978-80-247-2054-8.

Elektronické zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost* [online]. 1. 10.2015 [cit. 26. 11. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554227/1300691503.pdf/13ecf0d3-a7ad-42ff-9263-91c40f4692cd?version=1.0>

Zákony

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, dostupné z: <http://www.portal.gov.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1

Přepis rozhovoru s pracovnící OSPOD

Příloha č. 2

Přepis rozhovoru s rodinnou mediátorkou (Amalthea, z.s.)

Příloha č. 3

Přepis rozhovoru s pracovnící manželské a rodinné poradny

Příloha č. 4

Přepis rozhovoru s pracovnící Centra J.J.Pestalozziho, o.p.s.

Příloha č. 1

Přepis rozhovoru s pracovnící OSPOD

1. Jak se k Vám klienti dostanou?

Klienti rozvodoví, hodně často asi si mezi sebou řeknou nebo mají nějaké povědomí nebo na stránkách internetu, určitě na městských stránkách jsou na nás kontakty. Vědí, že je potřeba podat nějaký návrh k soudu, ale nevědí přesně, jak se to dělá, takže se poptávají, doptají. Prostě na nás se obrací s prosbou jak to mají řešit že se chtějí rozejít nebo rozvést

2. Jaké poskytujete služby rodinám řešící rozvod?

Tak asi hlavně poradenství, nasměrujeme rodiny, rodiče, koho mají požádat o sepsání návrhu, případně my jim sami ten návrh vytiskneme, poradíme jak ho mají vypsat. Trošku se bráníme tomu to vypisovat jim to sami, vyplňovat jim ty návrhy k soudu, protože my jsme potom ve funkci kolizního opatrovníka tak aby nemohlo být jakoby zneužito, že se přikláníme na jednu nebo na druhou stranu toho rodiče komu jsme to sepisovali. Směřujeme je případně na další organizace, který vlastně s nimi můžou spolupracovat, když ty rodiče jsou v nějaké při.

3. Z jakých zákonů vycházíte při práci s rodinou v rozvodu?

Úplně nejvíc ze zákona o sociálně právní ochraně dětí a z občanského zákoníku.

4. Na co se zaměřujete při práci s rodinou v rozvodu?

Snažíme se nejvíc rodiče vést k nějaké dohodě, aby vlastně byli schopni se domluvit ohledně toho nezletilého dítěte, aby byli nejvíc hájeni ty jeho zájmy a aby si nedělali naschvály, což bývá při těch rozvodech velmi časté.

5. Jaké nástroje a techniky používáte při práci s rodinou v rozvodu?

Úplně asi nejčastěji rozhovor, jak s rodiči tak s dětmi, pozorování. Někdo z nás používá malbu, třeba já osobně jsem jí použila asi jednou

6. Jak dlouho pracujete s rodinou v rozvodu?

Takové jednodušší případy, ty rodiče, kteří jsou domluvitelní, kteří si podají návrh, proběhne jednání u soudu, tak v podstatě když je rozsudek pravomocný my podle směrnice musíme spis vyřadit ze základní evidence. Tím vlastně končí práce s tou rodinou, ale pokud se tam děje něco dál, rodiče nás kontaktují nebo nám se něco nezdá, tak ten spis samozřejmě nevyřazujeme, hlídáme to, máme ho u sebe dlouhodobě a pracuje se jak je potřeba v té rodině, není to omezeno časově, že by práce v rodině byla rok a dost, prostě jak je potřeba, maximálně do 18ti let věku toho dítěte.

7. S jakými organizacemi spolupracujete v rámci práce s rodinou v rozvodu?

Hodně často určitě se doptáváme ve školách, nebo spolupracujeme se školou, se školkami, s dětskými lékaři, někdy se můžeme obrátit i na nemocnici, často rodiny odkazujeme na psychologické poradenství, do rodinné poradny Pardubického kraje, někdy do Pestalozziho, tam může být i psychologické, nějaké ekonomické poradenství, právní poradenství, asistovaný styk tam je nebo Amalthea, ta nám dělá třeba případové konference, rodinné konference.

8. Co bývá nejčastější problém při práci s rodinou v rozvodu?

Ta neochota se domluvit a dělají si rodiče velmi často naschvály vzájemně jeden druhému přes to nezletilé dítě.

9. Jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny?

Tak to je asi každá rodina to má jinak. Některá ta rodina, která to prostě má domluveno, kteří fungují, tak se domluvíme v pohodě, tam je ta spolupráce dobrá. Někde ty rodiče opravdu ti rodiče jsou nedomluvitelní, je to pořád neustálé opakování dokola, vysvětlování a stejně se moc nepohneme z místa.

Příloha č. 2

Přepis rozhovoru s rodinnou mediátorkou (Amalthea, z.s.)

1. Jak se k Vám klienti dostanou?

Myslím že tak v 90% jsou k nám odesílány z OSPODu, a nebo i soud vlastně už zná, ví že tuhle službu poskytujeme takže doporučuje rodinnou mediaci. Potom vlastně naši

kolegové z Amalthee, kteří pracují v rodinách a řeší tam nějaký konflikty, tak doporučují svým klientům rodinnou mediaci.

2. Jaké poskytuje služby rodinám řešící rozvod? My poskytujeme rodinnou mediaci.

3. Z jakých zákonů vycházíte při práci s rodinou v rozvodu?

Ani bych neřekla, že k tomu potřebujeme nějaký zákony, ale držíme se samozřejmě v mezích zákona o sociálně-právní ochraně dětí, občanského zákona, zákona o mediaci. Nejsme právníci, pokud bychom potřebovali nějaký vlastně speciální věci, tak bychom klienty prostě odkázaly na nějaký jiný pracoviště nebo bychom to zjišťovali, ale myslím si, že v těch klíčových věcech nepotřebujeme znát právo nějakým způsobem do hloubky, ale samozřejmě známe Úmluvu o právech dítěte, LZPS a tyhle věci, vlastně takovej ten základ z čeho vycházíme.

4. Na co se zaměřujete při práci s rodinou?

Tak pracujeme klasicky vlastně postupem, který jsme se naučili kterým poskytuje rodinou mediaci. To znamená jedno setkání jedno to jednání je 3hodinové a vlastně ty obě strany sporu dostávají prostor, bezpečný prostor, jak můžou svoje spory řešit mimosoudní cestou a my jsme prostředníci. Poskytujeme teda mediaci ve dvou vždycky. My s kolegyní jsme vlastně takový prostředníci, k tomu aby ty sporný strany mohli dohodu uzavřít.

5. Jaké nástroje a techniky používáte při práci s rodinou?

Rozhovor, ve všech formách. Nejen rozhovor, ale i naslouchání, aktivní naslouchání a reflektování, shrnování a otevřené otázky, všechno co vlastně spadá do nějakých technik komunikace s klientem. Jako spíš tu facilitativní mediaci bych řekla že používáme.

6. Jak dlouho pracujete s rodinou v rozvodu?

No je to různý. Vlastně průměrně se s tou rodinou setkáváme dvakrát, na tý rodinný mediaci po 3 hodinách, to znamená že tak zhruba 6 hodin, ale jak říkám je to individuální, máme tam rodinu, pár, který je v rozvodu, který už u nás byl 5x a vlastně

podarí se nám udělat vlastně nějaký dílčí dohody, ale k té konečné dohodě, jak by to chtěli jsme zatím ještě nedospěli.

7. S jakými organizacemi spolupracujete v rámci práce s rodinou v rozvodu?

V rámci téhle problematiky asi jenom OSPODy v celém Pardubickém kraji.

8. Co bývá nejčastější problém při práci s rodinou v rozvodu?

Řekla bych že k nám chodí nebo jsou odesílaný už když ten konflikt je opravdu hodně vyhocený a táhne se prostě několik let. Myslím si, že není prostě včas zachycený. Pokud k nám přijdou lidi včas, jsou motivovaný, to se nám stávalo zezачátku, že jsme publikovali nějaké články o rodinné mediaci, a přišli k nám motivovaný páry, lidi, kteří buď teprve rozhodovali, že se rozejdou a chtěli, aby to bylo bezpečný pro jejich děti. Přišli se poradit jakým způsobem ten rozchod udělat, aby ten dopad na děti byl co nejmenší a tam se vlastně daří velice dobře dohody, protože oba ty lidi byli připraveni řešit tu situaci vlastními silami, nespolehalo se na vnější autoritu jako soud nebo OSPOD. Jinak myslím si, že ta včasnost je prostě důležitá na to bysme chtěli i upozornit, nějakým způsobem to medializovat, že vlastně když se přijde včas, tak je to velice účinná metoda. Ty lidi vlastně dojdou k dohodě velice dobře, nebo jsou i sami překvapený, že sami by tohle nezvládly, že potřebujou toho prostředníka.

9. Jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny?

Tak my tam máme oba dva zároveň na té mediaci obě strany, tak je to různý, Ale já mám dobrou zkušenost, že ty lidi potřebujou být vyslechnutý, potřebujou dostat opravdu bezpečný prostor, kde to můžou říct a většinou se daří aspoň nějaký dílčí dohody uzavírat. Samozřejmě jsou situace kdy vidíme, že jedna strana chce méně než ta druhá, protože je to pro ní v současné chvíli výhodný, takže to je potom i důvod k tomu, že uděláme i oddělený jednání a mluvíme s tím člověkem, že takovýmhle způsobem k té dohodě nedojdou a že to vlastně škodí těm dětem jako v první řadě.

Doplňující otázka: Jsou děti taky přítomný na mediaci?

Nejsou, ale nevyhýbáme se tomu. Nabízíme, že pokud rodiče chtějí třeba u těch dětí vyslechnout jejich názor a nějakým způsobem ho respektovat tak nabízíme taky

oddělený jednání, kdy někdo třetí může udělat rozhovor s dítětem a zjistit jeho názory a domluvit se s tím dítětem, co všechno může použít a přenést do tý mediace rodičů, ale většinou o to rodiče úplně nestojej. Hodně se třeba bavíme o těch dětech, co potřebujou, jak to mají, ale vlastně že by se prováděla mediace rodiče a dítě, to ne, protože si myslíme, že by se na něj přenesla skutečně velká zodpovědnost za rodičovský spory, za který ono nemůže a už takhle je poměrně dost traumatizovaný tím sporem, tím konfliktem a tím rozchodem třeba, ale nabízíme tuhle možnost, že můžeme zjistit názory dítěte a nějakým způsobem zapracovat do tý dohody.

Příloha č. 3

Přepis rozhovoru s pracovníci manželské a rodinné poradny

1. Jak se k Vám klienti dostanou?

Bud'to na doporučení OSPODu, nebo i chodí z ulice, že si to sami našli nebo i na doporučení někoho známého, který už tady byli.

2. Jaké poskytuje služby rodinám řešící rozvod?

Takže je to individuální poradenství a terapie, sociálně-právní poradenství, potom je to párové poradenství nebo terapie, rodinný poradenství anebo terapie, mediace a skupinová terapie pro děti, když je to potřeba. Nabízíme taky asistovaný styk rodičů s dětmi.

3. Z jakých zákonů vycházíte při práci s rodinou v rozvodu?

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, to je hlavní tady při tý práci. Občanský zákoník taky, takový ty hlavní.

4. Na co se zaměřujete při práci s rodinou?

Podle zakázky těch klientů, který přijdou. Takže to může být nějaká domluva na uspořádání výchovy po rozvodu, jestli ty děti budou ve výlučný péči nebo ve střídavý a jak to teda organizačně zabezpečit. Potom to může být to, aby se rodiče slušně rozešli tak, aby byli schopný spolu komunikovat, aby to dobře ukončili, ten svůj vztah. Pak provázíme děti, když je to potřeba, aby zvládly tu zátěžovou situaci, rozvodovou, ale ne individuální formou, ale spíš skupinovou, takže chodí na skupinovou terapii pro děti,

kde můžou sdílet ty svoje zážitky, zkušenosti s dětma který prožívají něco podobného. Co rodina, to originál. Vždycky přijdou s něčím, co je pro ně důležitý a na tom se pracuje. Komunikace to ještě může být, aby se naučili spolu komunikovat o těch dětech, jak to bude třeba, jaký kroužky nebo jakou školu vybrat a tak.

5. Jaké nástroje a techniky používáte při práci s rodinou?

Tím, že do toho je zapojená kromě mě i rodinná terapeutka nebo i psychologka, tak každá používáme jiný metody a nástroje. Já používám rozhovor, to je asi to zásadní, když dělám sociálně-právní poradenství a mediaci. S těma dětma při tý skupinový terapii tak používáme expresní terapie, takže muzikoterapie, arteterapii, hlavně tyhle ty dvě. To mluvím sama za sebe.

6. Jak dlouho pracujete s rodinou v rozvodu?

To je individuální. V průměru bych dala třeba půl roku. Když chodí děti na skupinovou terapii tak to je celý školní rok, vlastně se začíná v září, končí se v červnu. S tím, že nemusí chodit ty děti celý rok, ale většinou chodí a někdy, když se to táhne, když ta situace není úplně utěšená s těma rodičema se to táhne i rok, i dyl a máme tady i děti který na tu skupinovou terapii chodí teďka druhý školní rok, takže taky zase je to individuální podle toho jak jsou rodiče rozumní a chtějí se domluvit nebo ne.

7. S jakými organizacemi spolupracujete v rámci práce s tou rodinou?

S OSPODem, hodně intervenční centrum, ty nám sem posílají, že k nim chodí třeba ty maminky a k nám je posílají jako skrze děti, protože myslím, že v intervečním nepracují s dětma tak to posílají sem, takže tady se pracuje jako rodič a děti. Potom ADRANomia, s nima si taky vzájemně posíláme klienty.

Bývá někdy i soudem jako doporučená návštěva poradny?

Jo taky, když nařídí třeba mediaci nebo i rodinnou terapii, což není jako nejšťastnější nařízení, ale chápu, že když nic jinýho nejde, na nic jinýho neslyší, tak vlastně to musí nařídít, ale oni pak nejsou moc motivovaný, když sem musí chodit, když to mají vlastně nařízený, takže to je pak těžká práce, ale taky to je.

8. Co bývá nejčastější problém při práci s rodinou v rozvodu?

Nejvíce rodiče nechtějí naslouchat tomu, co ten druhý říká a nechtějí se domluvit. Dělají všechno pro to, aby se nedomluvily. Já třeba kolikrát ani neporozumím v čem je ten problém. Jeden říká něco, druhý prostě je v odporu a já vlastně když se z něj snažím dostat o co jde, protože já tomu nerozumím, proč to teda jako nejde, nebo proč ten jeden navrhuje to co navrhuje, když z mého pohledu je to nesmysl a snažím se dopátrat co za tím je, tak jako někdy to je fakt natruc, opravdu to vypadá, že si to dělají schválně.

9. Jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny?

Děti jsou do toho vhozený a musí se s tím nějak poradit a ty rodiče řeší. Děti jsou určitě vděčný, že se o ně někdo zajímá, že je někdo poslouchá, že se někdo zabývá jejich pocitama a názorama, takže s nima je spolupráce dobrá a jsou ochotný se dělit o to, co se v nich odehrává. Ty dospělý, s nima je to někdy těžký. Když se domluvit nechtěj, tak prostě nechtěj.

Doplňující otázka: Jaká je nejmenší možná délka kontaktu s tou rodinou?

Třeba na mediaci, když chodí na mediaci a chtějí si domluvit nějakou dohodu, tak to jsou třeba 3 setkání, kdy si fakt naformulují body, který v té dohodě chtějí mít, takže to jsou pak jako čistě 3 setkání po hodině a půl a pak můžou přijít třeba za rok, že se podmínky změnili a že by tu dohodu potřebovali jinak. Takže když je to o dohodě, tak je to celkem rychlý, ale když tam je nějaký problém tak je to prostě na měsíce.

Jde procentuálně vyjádřit, poměr mezi bezdětnými páry a rodinami s dětmi, kteří k Vám chodí? Spíš převažují s dětma, řekla bych tak 70 %

Příloha č. 4

Přepis rozhovoru s pracovnící Centra J.J.Pestalozziho, o.p.s.

1. Jak se k Vám klienti dostanou?

To je dost různý. Buď si nás najdou sami na internetu, kontaktují nás sami, nebo na doporučení nějakýho člověka, kterej tu byl a byl spokojený s našima službama. Takže to je nějaká známá, kamarádka, příbuzná. Nebo na doporučení hodně OSPODu, nebo jiný neziskový organizace, ta sociální síť je tady poměrně široká,

2. Jaké poskytuje služby rodinám řešící rozvod?

Je to široká škála. Vlastně v rámci našeho centra ta rozvodová rodina může využít služeb krizového centra, odborného sociálního poradenství, nabízíme taky asistovaný styk rodičů s dětmi, děláme taky mediace, nebo je popřípadě můžeme odkázat na náš azylový dům. V podstatě ty služby, který mi nabízíme vychází i z pozic, který tu máme, protože tu máme sociální pracovnice, máme tu pracovnice v sociálních službách, máme tu psychologa, terapeuta a máme tu právníka. Takže vlastně ta rodina, co se rozvádí, nebo chce rozvádět potřebuje, tak podle toho dochází vlastně k tomu odborníkovi. Takže většinou když to je rozvodová situace, ty rodiče jsou rozhodnutí, že se chtějí rozvést, tak vlastně záleží na tom, jestli mají děti nebo ne, jestli mají pořešený bydlení s tím souvisí i práce, protože se často stává že ten muž i zaměstnává svojí manželku, takže tam se ještě musí řešit práce, takže je to vlastně hodně široká škála. Podle toho co ta rodina potřebuje. Bydlení, zaměstnání, pomáháme psát těm rodinám žádosti o svěřeni dítěte do péče buď výhradní péče nebo střídavý péče nebo jim pomáháme s mediací, děláme mediační dohody o tom, jak se dohodnou na péči o dítě. Píšeme návrhy na rozvod těm rodičům a právníčka jim pomáhá psát vypořádání o SJM.

3. Na co se zaměřujete při práci s rodinou?

To záleží na tom co oni potřebují. Zaměřujeme se na to co klienti potřebují. Ta zakázka vždycky vychází z potřeb klientů. Nestanovujeme ji my. My můžeme říct co my nabízíme, co děláme, ale vlastně prioritou je pro nás to, co ten klient potřebuje a o co mu jde, čeho potřebuje dosáhnout.

4. Z jakých zákonů vycházíte při práci s rodinou v rozvodu?

Vždycky vycházíme ze zákona o sociálních službách 108, vyhlášky 505, tím se vlastně řídíme my, jako sociální služba. Jinak občanský zákoník.

5. Jaké nástroje a techniky používáte při práci s rodinou?

Při tom rozvodu tam asi nic speciálního, nepoužíváme, třeba nějaký testy, to ne. Normálně forma rozhovoru, pozorování možná i neverbální. Hodně naslouchat tomu, co ti klienti chtějí, co potřebují co říkají a tu zakázku stanovit. Není tam jako nic extra.

6. Jak dlouho pracujete s rodinou v rozvodu?

To je různý. Někdy k nám přicházejí ty rodiny, a jsou rozhádaný a že vlastně nevědí co chtějí a že zkrátka se hádají a vlastně teprve nějak přicházejí na to, že nejlepší bude se rozvést a třeba pak se řeší ty další věci jako je bydlení, práce, děti, rozvod, majetek a někdy sem přicházejí s tím, že už vědí, že se chtějí rozvést, ale to nejčastěji přichází žena, s tím, že chce podat žádost o rozvod, pro toho chlapa to může být třeba i překvapení. Ale je to těžký říct jak dlouho to je. Vlastně když nás kontaktuje klient, tak s náma je uzavírána smlouva na rok. To v každým případě. Dodatkem ke smlouvě je ještě možnost prodloužit smlouvu o jeden rok. Snažíme se hned na první konzultaci zjistit tu zakázku a hned ji co nejrychleji pomoci pořešit aby ten klient byl co nejdříve samostatnější, aby nevníkla závislost na sociální službě. Ale nedá se říct jak dlouho, je to člověk od člověka.

7. S jakými organizacemi spolupracujete v rámci práce s tou rodinou?

Hlavně instituce státní - OSPOD, soud. Další organizace například manželská poradna často posílá klienty, a potom různý neziskovky.

8. Co bývá nejčastější problém při práci s rodinou v rozvodu?

Dost často se nemůžou dohodnout ohledně situace, do jaký péče svěřit dítě. Matka chce třeba výlučnou péči dítěte u sebe a otec aby se s dítětem vídal a otec chce to dítě i pro sebe, takže často navrhuji střídavou péči. Takže tam jsou hodně rozpory a právě proto tam jsou hodně i ty mediace, kdy vlastně mediátor pomáhá těm klientům domluvit se na té formě péče a na tom aby se shodli jak to dítě budou vychovávat po tom rozvodu, kde to dítě bude, kdo bude dítě vozit do školy, na kroužky a tak.

9. Jaká je spolupráce s jednotlivými členy rodiny?

Někdy lepší někdy horší.. Je těžký dovést rodiče ke kompromisu, když tam jde o to dítě, vůbec k nějaké dohodě. Možná kdyby se dokázali dohodnout tak nás možná ani nevyhledávají.